

NARCYZ KOZŁOWSKI
GDANSK-WRZEŚCZ

SYLWETKI NAUCZYCIELI I DZIAŁACZY OŚWIATOWYCH ZIEMI GDAŃSKIEJ, POLEGŁYCH, ZAMORDOWANYCH PRZEZ HITLEROWCÓW I ZAGINIONYCH W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ 1939—1945

Ziemia Gdańska — jak każda inna w kraju — poniosła olbrzymie straty w liczbie swych nauczycieli i działaczy oświatowych. Ogółem straty wynoszą 50% według stanu z dnia 1 IX 1939 roku. Z tego poległo w działaniach wojennych 39 osób, zostało rozstrzelanych w egzekucjach — 207, zamordowanych w obozach koncentracyjnych — 83, rozstrzelanych w różnych sytuacjach — 22, zginęło przy przesłuchaniu w gestapo — 10, nie wróciło z kampanii wrześniowej — 178, zginęło jako zakładnicy czy aresztowani — 119. Brak wszelkich danych o 141 nauczycielach. Wróciło z niewoli do kraju 32 nauczycieli niezdolnych do pracy i 87 przewlekłe chorych.

Najliczniejsze egzekucje nauczycieli i działaczy oświatowych odbywały się m. in. w Lasach Szpęgawskich w powiecie starogardzkim, za koszarami w Tczewie, w Lasach Piaśnickich w powiecie, puszkim, w Lasach Skarszewskich w powiecie kościerskim, w obozie koncentracyjnym Stutthof.

Masowych aresztowań nauczycieli polskich dokonywali Niemcy, zwołując ich podstępnie na konferencje szkolne. Zatrzymywanych torturowano i wywożono na miejsca straceń.

Nauczyciele gdańscy przebywali najczęściej w obozach koncentracyjnych: Stutthof, Mauthausen-Gusen, Sachsenhausen, a nauczycielki w Ravensbrück. Nauczycielstwo polskie w obozach było przykładem, jak zachować godność więźnia politycznego; organizowano życie kulturalno-oświatowe, a bywały wypadki, iż prowadzono tajną oświatę w zakresie szkoły powszechnej i średniej (np. w Ravensbrück). Dobrze działała organizacja Szarych Szeregów Związku Harcerstwa Polskiego, tajne grupy ruchu oporu, np. w Oświęcimiu, Majdanku, Mauthausen-Gusen); w podobozie w Linzu istniała tajna organizacja międzynarodowa „Wolność”. Organizatorami obozowej pracy podziemnej byli najczęściej nauczyciele.

SYLWETKI NAUCZYCIELI I DZIAŁACZY OŚWIATOWYCH OBJĘTE NINIEJSZYM ZESTAWIENIEM OPRACOWANE ZOSTAŁY NA PODSTAWIE NASTĘPUJĄCYCH PUBLIKACJI I MATERIAŁÓW ARCHIWALNYCH:

Aleksandrowicz Walenty: *Udział nauczycieli pow. morskiego w ruchu oporu*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1973, nr 3.

Bukowski Andrzej: *Straty kultury polskiej na Pomorzu*, „Jantar”, t. IV 1946, z. 1—3.

Jednodniówka wydana z okazji 35-lecia powstania Gimnazjum Polskiego Macierzy Szkolnej w Gdańsku.

Kozłowski Narcyz: *Droga do polskiej szkoły na Ziemi Gdańskiej*, „Kwartalnik Nauczyciela Opolskiego”, 1970, nr 3—4.

Kozłowski Narcyz: *Tajna oświata wśród Polaków na przymusowych robotach w latach II wojny światowej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1976, nr 2.

Kozłowski Narcyz: *Sylwetki nauczycieli i działaczy oświatowych Ziemi Gdańskiej. 1939—1945*. Maszynopis (Archiw. ZG ZNP w Warszawie).

Kubik Kazimierz: *Historia szkolnictwa morskiego w Polsce*, Gdańsk 1973, Wydawnictwo Morskie.

Lehr Helena, Osmańczyk Edmund: *Polacy spod znaku Rodła*, Warszawa 1972, Wydawnictwo MON.

Materiały Komisji Historycznych ZNP z rejonu wojew. gdańskiego (Archiwum Komisji Historycznej ZNP w Gdańsku).

Milewski Józef: *Eksterminacja nauczycieli powiatu starogardzkiego w latach 1939—1945*, Czarna Woda 1974.

Oracki Tadeusz: *Sylwetki polskich nauczycieli i organizatorów szkolnictwa na Warmii, Mazurach, Powiślu w latach 1920—1939*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 1961, nr 2. Nadbitka.

Pomniki, płyty, tablice pamiątkowe ku czci pomordowanych nauczycieli. (Archiwum Komisji Historycznej ZNP w wojew. Gdańskim).

Sasnowski Władysław: *Piaśnica 1939—1945*, Wejherowo 1956.

Stankiewicz Irena: *Nauczycielki w walce o utrwalenie polskości w Wolnym Mieście Gdańsku*, „Roczniki Gdańskie”, t. XXII 1963.

Szpegausk. Z martyrologii mieszkańców Kociewia, Gdynia 1959, Wydawnictwo Morskie. ZBoWID, Zarząd Okręgu w Gdańsku.

WYKAZ SKRÓTÓW ZASTOSOWANYCH W TEKŚCIE

AKTSL	— Akademyckie Koło Towarzystwa Szkoły Ludowej.
FZOO	— Federacja Związków Obrońców Ojczyzny.
GP	— Gmina Polska.
KL	— Konzentration Lager (Obóz Koncentracyjny).
KP	— Komisja Plebiscytowa.
KPZHP	— Koło Przyjaciół Związku Harcerstwa Polskiego.
KR	— Kółko Rolnicze.

KSMF	— Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej.
LOPP	— Liga Obrony Powietrznej Państwa.
MS	— Macierz Szkolna.
OKBZH	— Okręgowa Komisja Badań Zbrodni Hitlerowskich.
PIN	— Państwowy Instytut Nauczycielski.
PIPS	— Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej.
PSM	— Państwowa Szkoła Morska.
PZZ	— Polski Związek Zachodni.
RL	— Rada Ludowa.
TCL	— Towarzystwo Czytelni Ludowych.
TGS	— Towarzystwo Gimnastyczne Sokół.
TNP	— Towarzystwo Nauczycieli Polskich.
TNSSIW	— Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych.
TPNIS	— Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki.
TPIW	— Towarzystwo Powstańców i Wojaków.
TS	— Towarzystwo Splewacze.
TUL	— Tajny Uniwersytet Ludowy.
TUR	— Tajny Uniwersytet Robotniczy.
UK	— Uniwersytet w Królewcu.
UL	— Uniwersytet Lwowski.
UP	— Uniwersytet Poznański.
WKN	— Wyższy Kurs Nauczycielski.
WKP	— Warmiński Komitet Plebiscytowy.
WM	— Wolne Miasto.
WP	— Wojsko Polskie.
ZHP	— Związek Harcerstwa Polskiego.
ZNP	— Związek Nauczycielstwa Polskiego.
ZP	— Związek Polaków.
ZPML	— Związek Polaków Młody Las.

I. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI Z TERENU BYLEGO WOLNEGO MIASTA GDAŃSKA *

ADAMCZYKOWA EUGENIA, nauczycielka w szkołach handlowych MS w Gdańsku. Pracowała społecznie w KPZHP, prowadziła kółko teatralne, z którym wyjeżdżała na tereny polskie. W latach II wojny światowej zginęła bez wieści w Warszawie.

ADAMCZYK Tadeusz, mąż Eugenii Adamczykowej, urodz. 6 III 1893 r., studiował w UL i w Wiedniu. Doktorat z filozofii uzyskał w 1924 roku. Pracował jako polonista w Gimnazjum Polskim MS w Gdańsku. Następnie studiował w Genewie, Francji i Berlinie. Ponownie podjął pracę w Gdańsku, potem w Poznaniu, Warszawie i w Równem. W okresie okupacji przebywał w Warszawie. Walczył w powstaniu warszawskim. Schwytyany przez gestapo, został rozstrzelany w Alei Szucha.

BALCER STEFAN, urodz. w 1899 roku. Do Gdańska przybył z Bydgoszczy w roku 1936. Pracował jako kierownik w szkołach polskich w Gdańsku do 1939 r., przewodził młodzieży i rodzicom w walce o polskość Ziemi Gdańskiej. W pierwszych

* Obszar byłego Wolnego Miasta Gdańska obejmował terytorium wyznaczone granicami sprzed 1939 roku.

Nazwy powiatów, o których jest mowa w tekście, podajemy według podziału administracyjnego Polski do 1975 roku.

dniach września 1939 r. przedostał się do Bydgoszczy i tam został aresztowany 9 IX 1939 roku. Zginął w masowej egzekucji.

BEHRENDT ERWIN, urodz. 31 X 1890 r. w Dąbrowie, pow. Świecie. Studiował w Monasterze, Królewcu i Poznaniu. Pracował w Wejherowie, następnie w Gimnazjum Polskim w Gdańsku, pełniąc jednocześnie obowiązki inspektora szkół z polskim językiem nauczania, tzw. „senackich”. Za wybitne osiągnięcia w walce o szkołę polską został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i awansował na dyrektora gimnazjum w Toruniu. Wojna w 1939 r. przeszkodziła w otrzymaniu przyznanego mu odznaczenia i awansu. Przebywał u rodziny w Pelplinie, gdzie gestapo go aresztowało. Został rozstrzelany w masowej egzekucji w Lasach Szpęgowskich 31 X 1939 roku.

BRONK BRUNON, urodz. 1904 r. na Pomorzu, seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkole powszechnej MS w Gdańsku. W 1939 roku powołany do WP, walczył pod Monte Cassino, gdzie został ciężko ranny. Zmarł w szpitalu w Anglii.

CHRUŚCIELEWSKI FRANCISZEK, urodz. w 1896 r. w pow. augustowskim; ukończył tam miejscowe gimnazjum. Pracował w szkołach powszechnych w Wilnie. W 1927 r. wyjechał do Brazylii, a w 1937 r. wrócił do Gdańska i pracował w szkole powszechnej MS. W okresie II wojny światowej przebywał w Warszawie. Aresztowany przez gestapo, został osadzony na Pawlaku. Nie wytrzymał tortur, zmarł w lutym 1941 roku.

CIESZYŃSKI WŁADYSŁAW, urodz. w 1891 r. w Kolonii Bryńskiej w pow. działdowskim. Gimnazjum ukończył w Chełmnie. Studiował ekonomię polityczną na UK. Po studiach pracował w Gdańsku jako dziennikarz, pisarz, publicysta, nauczyciel, działacz oświatowy. Za pisanie artykułów przeciwko polityce hitlerowskiej został aresztowany i osadzony w więzieniu w Gdańsku jeszcze przed II wojną światową. Po odbyciu kary został zwolniony i nadal pracował w Gdańsku. W latach okupacji ponownie został aresztowany przez gestapo i rozstrzelany w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

FILARSKI BERNARD, urodz. 9 X 1880 r. w Łucku. Do gimnazjum uczęszczał w Chełmnie. Brał udział w tajnym Związku Filomatów. Zandarmeria niemiecka wyśledziła jego działalność i sąd skazał go na więzienie. Po odbyciu kary studiował w Monachium. Pracował jako lekarz w Gimnazjum Polskim MS w Gdańsku. Aresztowany 1 IX 1939 r., przebywał w „Viktoriaerschule”. Wywieziony następnie do KL Stutthof, został zamordowany 22 III 1940 roku. Podobny los spotkał jego dwie córki i dwóch synów.

FRANKOWSKA JADWIGA, studiowała we Francji i Anglii. Po ukończeniu studiów pracowała w Gimnazjum Polskim MS w Gdańsku. W okresie okupacji hitlerowskiej była aresztowana i torturowana przez gestapo. Wkrótce wywieziono ją do KL Ravensbrück, gdzie zginęła w tragiczny sposób popełniając samobójstwo.

GAWEL BRONISŁAW, urodz. 3 IX 1879 r. w Przemyślu. Studia w zakresie nauk przyrodniczych ukończył na UL. Pracował kolejno w gimnazjum w Przemyślu, w seminarium nauczycielskim w Krośnie i Lesznie. W 1926 r. uczył w Gimnazjum Polskim MS w Gdańsku. W pierwszych dniach II wojny światowej zginął w Gdańsku bez wieści. Należy przypuszczać, że został zamordowany przez gestapo w czasie przesłuchania.

KS. GORECKI MARIAN, urodz. 21 V 1903 r. w Poznaniu. Jako prefekt pracował w seminarium nauczycielskim w Wolsztynie Wlkp., następnie w Gimnazjum Polskim MS w Gdańsku. W okresie okupacji został osadzony w KL Stutthof i tam zginął w masowej egzekucji 22 III 1940 roku.

GRIMMSMANN KRISTIAN, urodz. 9 XI 1883 r. w Niemczech. Ojcem jego był Niemiec, matką Polką. W Gdańsku pracował w wydawnictwach polskich. Był działaczem społecznym, oświatowym, politycznym i związkowym w organizacjach: TS „Lutnia”, w organizacji wojskowej „Pomorze”. Brał udział w plebiscycie na Warmii i Mazurach. Należał do polskich organizacji: GP, ZP, MS w Gdańsku, TPIW i innych. W styczniu 1940 r. został aresztowany i osadzony w KL Stutthof. Tu spotkał się z synem Zygmuntem. W dn. 23 III 1940 r. zostali obaj rozstrzelani wraz z grupą działaczy politycznych. Jego żona Anna zginęła w KL Ravensbrück.

JESIKIEWICZ JAN, urodz. 8 VI 1916 r. w Gdańsku. Ukończył Gimnazjum Polskie MS i Państwowe Pedagogium w Warszawie. Pracował w szkolnictwie polskim w Gdańsku i w organizacjach młodzieżowych. W pierwszych dniach II wojny światowej został wywieziony na przymusowe roboty, a następnie do KL Stutthof. Zginął w masowej egzekucji 22 III 1940 roku.

JEŻ PIOTR, nauczyciel Gimnazjum Polskiego MS w Gdańsku. Pracował w latach 1926—1938. Poległ w czasie działań wojennych kumpanii wrześniowej.

KALEWSKI FELIKS JOZEF, urodz. 18 III 1905 r. w Kunowie. Ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Poznaniu. Nauczyciel, działacz Polonii Gdańskiej, autor podręczników. Pracował w Poznaniu, a od 1934 roku w Gdańsku w szkołach handlowych, wyróżniając się w pracy społecznej z młodzieżą. Wojna zastała go w Gdyni, gdzie został aresztowany i zginął w masowej egzekucji w lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

KRĘCKI FRANCISZEK, urodz. 16 IV 1883 r. w Borzestowie. Uczył się w gimnazjum chełmińskim, należał do tajnego kółka języka polskiego. Studiował prawo w Berlinie, Królewcu i in. Pracował następnie w Gdańsku, wyróżniał się w pracy społecznej. Ukrywał się przed Niemcami, którzy go poszukiwali. Po wyzwoleniu Polski w roku 1918 został odznaczony „Krzyżem Virtuti Militari”. W pierwszych dniach II wojny światowej został aresztowany przez gestapo i osadzony w KL Stutthof. W dniu 22 III 1940 r. zginął w egzekucji masowej z grupą działaczy polonijnych.

KULCZYŃSKI TADEUSZ, nauczyciel Gimnazjum Polskiego MS w Gdańsku, pracował od 1933 do 1939 roku. Zginął w okresie okupacji bez wieści.

KURBISOWA KAZIMIERA, urodz. 28 IX 1892 r. w Świeciu nad Wisłą. Ukończyła kurs nauczycielski we Wrocławiu. Pracowała jako nauczycielka w gimnazjum w Chełmnie, w szkole wydziałowej w Chełmży, a w 1929 r. w szkole polskiej w Gdańsku. Wyróżniała się w pracach społecznych z młodzieżą w ZHP, GP; była odznaczona „Srebrnym Krzyżem Zasługi”. W 1940 r. została aresztowana przez gestapo i osadzona w KL Ravensbrück. W obozie miała numer 3993; przebywała w blokach 25, 16, 15, 2. Na terenie obozu pracowała w konspiracji. Zginęła w obozie 18 XI 1942 roku.

KWIATKOWSKI WINCENTY, urodz. 12 II 1912 r., pracował w szkołach polskich w Gdańsku. Powołany do WP w 1939 r., zginął w czasie działań wojennych.

LICZMAŃSKI ALF, urodz. 10 X 1904 r. w Gdańsku. Po ukończeniu studiów pracował w szkołach handlowych MS. Wyróżniał się w pracy społecznej z młodzieżą jako komendant Gdańskiej Chorągwi ZHP, redaktor pisma „Zewie”, wydawanego przez Gdański Oddział ZHP. W pierwszych dniach II wojny światowej był aresztowany przez gestapo i osadzony w KRL Stutthof, następnie w Granicznej Wsi. Został rozstrzelany w marcu 1940 roku.

MICHNA ANTONI, urodz. 17 V 1870 r. w Wysokiej. Pracował w szkołach polskich w Gdańsku. Był działaczem TNP i MS. Na początku II wojny światowej został aresztowany i osadzony w KL Stutthof, otrzymał numer obozowy 968. Zginął 14 IV 1940 roku.

MOCEK ALEKSANDER, woźny Gimnazjum Polskiego MS w Gdańsku. Zginął w KL Ravensbrück.

MROZIŃSKI ALOJZY, urodz. w 1899 roku. Pracował w szkołach polskich w Gdańsku. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. i dostał się do niewoli niemieckiej. Zwolniony z obozu jenieckiego, po powrocie do domu został aresztowany, osadzony w KL Oświęcim i tam zamordowany 13 VII 1941 roku.

NIEMIEC JÓZEF, nauczyciel Gimnazjum Polskiego MS w Gdańsku. Pracował w latach 1927—1933. Zginął w czasie okupacji niemieckiej w Gorlicach.

OLSZEWSKI ANTONI, urodz. 11 XI 1914 r. w Gdańsku. Gimnazjum Polskie MS ukończył z wyróżnieniem w 1935 roku. Następnie skierowany został do Państwowego Pedagogium w Warszawie. Po ukończeniu studiów w 1937 r. pracował w szkołach polskich w Gdańsku. Był wybitnym działaczem młodzieżowym: GP, ZP, ZHP. Po zajęciu Gdyni przez wojska niemieckie został aresztowany przez gestapo jako niebezpieczny dla Rzeszy; przebywał w obozie przejściowym, następnie w więzieniu w Gdańsku i tam skazano go na karę śmierci. Zginął w masowej egzekucji wraz z grupą nauczycieli 11 XI 1939 r. w Lasach Piańskich.

PAWŁOWSKA KUNEGUNDA, urodz. w 1885 r., pochodziła z woj. poznańskiego. Pracowała w ochronkach polskich MS w Gdańsku. Była wybitną działaczką GP i ZP. Niemcy nazywali ją „twarda Polka”. Na posterunku trwała aż do czasu zajęcia Ziemi Gdańskiej przez wojska niemieckie. Aresztowana w ochronce, przebywała w więzieniach, a następnie w KL Ravensbrück. W obozie brała czynny udział w akcji tajnego ZHP „Mury”, organizowała imprezy kulturalno-oświatowe, tajne nauczanie. Drugiego dnia po zakończeniu wojny zmarła na tyfus w podobozie Bergen-Belzen 11 V 1945 roku.

PILECKI SZCZEPAN, nauczyciel szkół handlowych MS w Gdańsku. Czynił starania, aby na terenie WM Gdańska zjednoczyć nauczycieli polskich w ZNP. Po wybuchu II wojny światowej został aresztowany przez gestapo. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Piańskich 11 XI 1939 roku.

PNIEWSKI WŁADYSŁAW, urodz. w 1893 r. w Gostyniu. Po ukończeniu studiów w UP pracował jako nauczyciel w Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu. W 1925 r. rozpoczął pracę w Gdańsku w Gimnazjum Polskim. Zorganizował bibliotekę polską, pracował w TPNIS, którego organem były „Roczniki Gdańskie”. Pod redakcją W. Pniewskiego ukazała się księga pamiątkowa (praca zbiorowa) ku czci Krzysztofa Celestyna Mrugowiusza. Wznowił też kwartalnik „Gryf”, pisał do czasopisma polskiego „Straż Gdańska”. Od pierwszych dni II wojny światowej został osadzony w KL Stutthof. Blok, w którym przebywał, został nazwany przez Niemców „Szkoła polska”. W dn. 22 III 1940 r. zginął w masowej egzekucji.

RAUHUTOWA NINA, absolwentka Państw. Konserw. Muzyczn. w Poznaniu, pracowała w Konserwatorium MS w Gdańsku w latach 1935—1939. W czasie okupacji hitlerowskiej przebywała w Warszawie. Zginęła w powstaniu warszawskim w 1944 r.

KS. ROGACZEWSKI FRANCISZEK, urodz. 23 XII 1892 r. w Lubiechowie. Maturę zdał w Chełmnie, studia teologiczne ukończył w Pelplinie. Jako prefekt pracował w Gimnazjum Polskim w Gdańsku. W pierwszych dniach II wojny światowej został wywieziony do KL Stutthof. W dn. 22 III 1940 r. zginął w masowej egzekucji.

ROMATOWSKI LEON, urodz. 14 II 1886 r. w Mlewie na Pomorzu. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu. Pracował w szkołach w Lubawie, Chełmży, Gdańsku w latach 1922—1939. Prowadził działalność społeczną w GP, ZP, MS i innych organizacjach polskich. Z chwilą wybuchu II wojny światowej został aresztowany przez gestapo i osadzony w „Victoriaschule”. a następnie wysłany do obozu

w Granicznej Wsi. W listopadzie w Kamiennej Górze w Gdyni gestapo skontaktowało go z dwoma jego synami: Pawłem i Alfonsem, którzy również byli aresztowani. Zginął bez wieści.

SAWICKA ZOFIA, urodz. w 1910 roku. Była nauczycielką w dokształcającej szkole zawodowej MS w Gdańsku. Wyróżniła się w pracy ZHP. W czasie okupacji działała w AK w okręgu białostockim pod pseudonimem „Szarotka”. Została rozstrzelana przez Niemców w 1943 roku.

SOLTYSIK KAZIMIERZ, studia ukończył w UL, gdzie był przewodniczącym AKTSL. Pracował w gimnazjum w Złoczowie. W 1922 r. został nauczycielem w Gimnazjum Polskim MS, a w 1934 roku powołano go na stanowisko dyrektora szkoły średniej MS w Gdańsku. Za pracę społeczną w GP, ZP, FZOO był odznaczony „Złotym Krzyżem Zasługi”. W czasie kampanii wrześniowej w 1939 r. przebywał w Gdyni. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został aresztowany i skazany na karę śmierci. Zginął w masowej egzekucji nauczycieli w Lasach Piańskich 11 XI 1939 roku.

SZCZEPKOWSKI PRZEMYSŁAW, sekretarz Konserwatorium Muzycznego MS w Gdańsku. Zginął w powstaniu warszawskim w 1944 roku.

SZUCA MICHAŁ, urodz. 14 IX 1886 r. w Brusach. Uczęszczał do Collegium Marianum w Pelplinie, a następnie do gimnazjum w Nakle. Studiował ekonomię na terenie Niemiec. Pracował w gdańskich szkołach handlowych MS. Wojna zastała go w Gdańsku, gdzie został aresztowany, a następnie wywieziony do KL Stutthof. Zginął w masowej egzekucji 22 III 1940 roku.

KS. SZYMAŃSKI WŁADYSŁAW, urodz. 5 IV 1901 r., prefekt szkół polskich w Gdańsku. Po wybuchu II wojny światowej został aresztowany i osadzony w KL Stutthof. Zmarł z wycieńczenia jesienią 1939 roku.

SWIECHOCKI WŁADYSŁAW, urodz. 17 III 1880 r. w Toruniu. Ukończył seminarium nauczycielskie w Grudziądzu. Studiował na uniwersytecie w Nancy i w Anglii. Pracował w szkołach polskich w Gdańsku, był prezesem TNP, przewodniczącym KPZHP we Wrzeszczu. Z chwilą wybuchu II wojny światowej został aresztowany i osadzony w KL Stutthof. Wywieziony następnie do KL Oranienburg, zginął 6 V 1940 roku. Żona Swiechockiego Agnieszka została wysiedlona z dziećmi i przebywała w Warszawie. Trzej bracia Agnieszki zginęli: w KL Oświęcim — Franciszek, w KL Stutthof — Paweł, w KL Mauthausen-Gusen — Maksymilian. Syn Swiechockich, zabrany na przymusowe roboty, zaginął bez wieści.

TOMASZEWSKA MARIA, nauczycielka Gimnazjum Polskiego MS w Gdańsku. Pracowała w latach 1928—1939. Zginęła w powstaniu warszawskim w 1944 roku.

WIECZORKIEWICZ HENRYK, urodz. 22 VI 1886 r. w Poznaniu. Od 1913 r. pracował w Gdańsku. Był wybitnym działaczem oświatowym. W dniu 1 IX 1939 r. został wywieziony do KL Stutthof. Zginął w masowej egzekucji 22 III 1940 roku.

WOJTASZEWSKI LEON, nauczyciel Gimnazjum Polskiego MS w Gdańsku. Pracował w latach 1924—1939. Zginął w KL Oświęcim w 1941 roku.

WRZESIŃSKI TEODOR, urodz. w 1902 r. w Gałaczewie. Pracował w szkole powszechnej w Niedźwiedźni, a następnie w Elganowie i w Gdańsku. Wyróżnił się w działalności ZHP. W latach okupacji przebywał na terenie GG, działał w ruchu oporu. Schwytyany przez Niemców, zachorował na tyfus, przebywał w szpitalu w Kielcach. Zmarł lub został zamordowany przez gestapo 1 I 1942 roku.

ZAWILAK STEFAN, urodz. 2 VIII 1907 r. w Garbach. Ukończył UP, następnie pracował w szkołach polskich w Gdańsku. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939

roku. W latach 1939—1944 ukrywał się przed Niemcami. Schwytyany przez gestapo, został osadzony w więzieniu w Żabikowie koło Poznania. W dniu 20 I 1945 r. zginął w egzekucji.

II. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI Z TERENU POWIŚLA (OBECNIE WOJ. ELBLĄSKIEGO)

CZOSKOWNA ELŻBIETA, urodz. 16 X 1913 r. w Starogardzie Gdańskim, mieszkała w Tczewie. Pracowała w szkole powszechnej MS w Szymankowie koło Gdańska. Mimo szykan i terroru ze strony Niemców dzielnie broniła polskości tej ziemi. W pierwszych dniach okupacji została aresztowana i osadzona w lochach zamku w Gniewie. Dzięki staraniom rodziców zwolniono ją, ale na krótko. Hitlerowcy rozstrzelali ją razem z rodzicami i bratem w Lasach Szpegawskich 24 XI 1939 roku.

CZYZEWSKI AUGUSTYN, urodz. 28 XII 1882 r. w Janowie koło Kwidzyna. Wybitny działacz społeczno-oświatowy, inicjator budowy szkoły polskiej w Janowie, członek TCL i KP. Z chwilą wybuchu II wojny światowej został aresztowany przez gestapo i osadzony w lochach zamku w Gniewie; po przesłuchaniach w Tczewie i Gdańsku zamordowano go w 1939 roku.

DONIMIRSKA MARIA, urodz. 6 VIII 1880 r. w Lubawie. Była działaczką oświatową na terenie Malborka, Sztumu, Kwidzyna i okolicznych wsi. Szczególnie interesowała się ochronkami dla dzieci polskich i dokształcaniem wychowawczyń, w wielu wypadkach pomagała finansowo polskim placówkom. W latach okupacji ukrywała się z mężem w okolicach Warszawy. Scigana przez gestapo, nie wytrzymała trudności życiowych; zmarła w 1942 roku.

DONIMIRSKI KAZIMIERZ, urodz. w 1880 roku. Właściciel Małych Ramz i Waplewa. Był działaczem politycznym, oświatowym, bojownikiem o polskość na Powiślu, Warmii i Mazurach, wybitnym organizatorem KR na Pomorzu Gdańskim, prezesem WKP w Kwidzynie, ZP Ziemi Malborskiej, ZP w Niemczech. W wielu wypadkach finansował działalność organizacji młodzieżowych i oświatowych. W latach okupacji ukrywał się u chłopów pod przybranym nazwiskiem, brał czynny udział w ruchu konspiracyjnym. Przeżywszy wojnę, zmarł na serce 27 II 1947 r. w Sztumie.

DONIMIRSKI WITOLD, urodz. 1 XII 1875 r. w Dużych Ramzach. Gimnazjum ukończył w Chojnicach, studiował prawo w Berlinie i rolnictwo na uniwersytecie w Halle. W 1900 r. przejął gospodarstwo rolne Czernin, które doprowadził do pełnego rozkwitu. Był znanym przywódcą Polaków w życiu społeczno-oświatowym i gospodarczym. W 1939 r. został aresztowany przez gestapo wraz z żoną Wandą i wywieziony do KL Sachsenhausen, gdzie zginął 6 XII 1939 roku. Jego żona przebywała w KL Ravensbrück.

DORSZ MIKOŁAJ, działacz oświatowy na Powiślu w latach 1930—1939. Był organizatorem chórów ludowych i stowarzyszeń młodzieżowych. Aresztowany i wywieziony do KL Mauthausen-Gusen, został zamordowany pod koniec roku 1939.

DZIERZBICKI ROMAN, około lat 30, pochodził z Poznania, ślusarz, działacz społeczno-oświatowy i polityczny. W czasie kampanii wrześniowej dostał się do niewoli koło Olsztyna. Po zwolnieniu z obozu został skierowany na przymusowe roboty w Malborku. W 1941 r. wstąpił do tajnej organizacji Związek Polaków „Młody Las”, brał udział w szkoleniu wojskowym i tajnej oświacie polskiej. Zginął od kuli w czasie obrony Malborka w 1945 roku.

FISZER JAN, lat 45, działacz oświatowo-gospodarczy na terenie Kwidzyna. W 1939

roku aresztowany przez gestapo, został wywieziony do KL Mauthausen-Gusen i tam zamordowany.

GABRIEL FRANCISZEK, lekarz Gimnazjum Polskiego w Kwidzynie w latach 1937—1939. Po krótkim pobycie w obozie przejściowym w Taplu, został wywieziony do KL Mauthausen-Gusen. Przeżył okres okupacji w obozie. Tuż przed samym oswobodzeniem oficerowie niemieccy wyprowadzili go z obozu i w odległości kilkudziesięciu metrów rozstrzelali.

GOLISZ MAKSYMILIAN, urodz. 13 X 1906 r. we wsi Wielc. Od 1914 r. mieszkał w Sztumie. Seminarium Nauczycielskie ukończył w Lubawie w roku 1926. Pracował w organizacjach i szkołach polskich na Powiślu. W 1932 r. został wydalony z Powiśla i zamieszkał w Szczecinie, który w 1934 r. również musiał opuścić. Zamieszkał wówczas w Berlinie. Wszędzie organizował pracę kulturalno-oświatową wśród Polaków. Druga wojna światowa zastała Golisza na Warmii, gdzie został aresztowany i osadzony w KL Sachsenhausen. Z obozu powołano go do Wehrmachtu. W wojsku ponownie został aresztowany i postawiony przed sądem za „zdradę stanu”. Torturowany i męczony, zginął w Moubicie 1 IV 1943 roku.

GRABOWSKI WITOLD, działacz ZP „Młody Las”, instruktor tajnych uniwersytetów TUL i TUR oraz tajnych bibliotek. Przebywał w obozie w KL Stutthof. Zginął bez wieści.

GROTH JAN, urodz. 7 IV 1903 r. w Kościerzynie. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście w roku 1924. Pracował w szkołach w Jeleniu, Sitnie, Pąpieszynie, Drożyskach Wielkich i Małych Podmokłach, w Nowej Kaletce, w Pruskiej Dąbrówce. Aresztowany przez gestapo 25 VIII 1939 r., został osadzony w obozie przejściowym Hohenbruck, a następnie przebywał w KL Sachsenhausen i Dachau. Zamordowano go 19 V 1942 roku.

HINZ JAN, urodz. 6 V 1906 r. w osadzie Nicponie na Powiślu. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu w roku 1925. Pracował w Junowie, a w latach 1930—1937 na terenie powiatu tczewskiego. W ostatnich latach przed wojną był nauczycielem w szkole powszechnej w miejscowości Piekło. Został zamordowany przez Niemców w Lasach Piańskich 11 XI 1939 roku.

JUJKA FRANCISZEK, lat 33, urodz. w Ratajach. Seminarium nauczycielskie ukończył w Rogoźnie Wlkp. Pracował w szkołach w Kiełkowie, Zodyniu, Nowej Wsi, Starym Targu. W 1936 r. musiał opuścić Powiśle, wyjechał do Meklemburgii i tam organizował kursy języka polskiego. Zmuszony i tym razem do opuszczenia Niemiec, przyjechał do Polski. W latach okupacji pracował na budowach w Ostrowie Wlkp. Aresztowany i zamordowany w 1943 roku.

KAMIŃSKI KAROL, działacz ZP „Młody Las”, instruktor Tajnych Uniwersytetów Ludowych i Robotniczych. Był więziony w KL Stutthof. Zginął w latach okupacji hitlerowskiej (brak bliższych danych).

KILICHOWSKI WŁADYSŁAW, nauczyciel z Malborka, rozstrzelany przez hitlerowców jesienią 1939 roku w Lasach Tucholskich. Nazwisko jego jest umieszczone na pomniku postawionym po zakończeniu wojny.

KLESZCZYŃSKI WIKTOR z Grudziądza. Pracował jako nauczyciel kolejno w Trzcianie i Waplewie. Chciał pracować także w Gdańsku, ale Senat WM Gdańska nie wyraził na to zgody. Druga wojna zastała go w Grudziądzu, gdzie został rozstrzelany w zbiorowej egzekucji.

KOWALSKI LEOPOLD, nauczyciel z Malborka. Został aresztowany i rozstrzelany przez hitlerowców w lesie pod Tucholą, jesienią 1939 roku. Nazwisko jego jest wyryte tam na pomniku postawionym po zakończeniu II wojny światowej.

„LUDWIK” (pseudonim), organizator „Młodego Lasu” w Kwidzynie, został zamordowany w czasie przesłuchania w miejscowym gestapo. Pozostało jego zdjęcie. Był nauczycielem szkół wiejskich.

ŁĘGA JAN, rolnik, działacz oświatowy na Powiślu, przywódca młodzieżowy, prezes ZP w Szłumie. W 1939 r. został wywieziony do KL Mauthausen-Gusen i tam zginął w 1939 roku.

MICHAŁSKI WACŁAW (wachmistrz 16 pułku ułanów), lat 35, pochodził z Bydgoszczy. Przebywał na przymusowych robotach w Malborku. W roku 1941 wstąpił do ZP „Młody Las”. Prowadził szkolenie wojskowe, brał udział w tajnej oświacie polskiej wśród Polaków. Został uwięziony przez gestapo w Starym Ratuszu w Malborku i tam zamordowany.

PACER ANTONI, urodz. w Trzelanicy, działacz plebisytowy i kulturalno-oświatowy. Po kampanii wrześniowej został aresztowany i osadzony w obozie przejściowym Hohenbruck, następnie przewieziony do KL Stutthof. Niemcy proponowali mu pracę wśród Polaków na rzecz Niemiec, ale kategorycznie odmówił. IIIlerowcy zastosowali tortury, aby zmusić go do przyjęcia propozycji, pozostał jednak do końca dobrym Polakiem. Zginął w 1940 roku.

ROZKWIATLSKI NIKODEM, urodz. 13 IV 1906 r. Pracował w gimnazjum w Wejherowie do roku 1937. W tymże roku przeszedł do polskiego gimnazjum w Kwidzynie. W 1939 r. przebywał w obozie przejściowym w Tapiaw, następnie został przewieziony do KL Sachsenhausen. Zginął w kwietniu 1940 roku.

SADOWSKI TEOFIL, urodz. 7 XII 1911 r. w Nowej Wsi koło Sztumu. Działał w ruchu młodzieżowym. Od 1937 r. był woźnym w gimnazjum polskim w Kwidzynie. Po kampanii wrześniowej przebywał w obozie przejściowym Hohenbruck, Stutthof i Mauthausen-Gusen. W 1941 roku zmarł, wyczerpany ciężką pracą i głodem na rewirze.

SARNOWSKI ANTONI, nauczyciel polskiej szkoły w Starym Targu. Przed wybuchem II wojny światowej był aresztowany 25 VIII 1939 r. przez gestapo sztumskie. Po przesłuchaniach został osadzony w KL Sachsenhausen. Nie wytrzymał ciężkich warunków obozowych i jako niezdolny do pracy został zamordowany.

SIERAKOWSKA HELENA, urodz. w 1895 roku w Przeworsku, żona S. Sierakowskiego z Waplewa koło Sztumu. Była organizatorką ochronek dla dzieci polskich, szkół i organizacji polskich w Prusach Wschodnich. Przed II wojną światową Sierakowscy osiedlili się na Pomorzu w majątku Osiek. Po kampanii wrześniowej zostali aresztowani wraz z córką. Przebywali w „Domu Kaźni” w Rypnie wśród innych nauczycieli. Przez dwa tygodnie byli torturowani, a następnie wywiezieni do Lasów Skrwileńskich i tam zginęli w masowej egzekucji w 1939 roku.

SIERAKOWSKI STANISŁAW, urodz. w 1894 roku w Waplewie koło Sztumu. Był wybitnym działaczem politycznym, społecznym, oświatowym i gospodarczym. Pełnił wiele funkcji społecznych (prezes ZP, poseł do sejmiku pruskiego, przewodniczący Związku Mniejszości Narodowych w Niemczech, delegat mniejszości polskiej przy Lidze Narodów w Genewie, konsul generalny w Kwidzynie). Wydawał pismo mniejszości narodowych w Niemczech pt. „Kulturwehr” w Berlinie. Aresztowany wraz z żoną i córką przebywał w „Domu Kaźni” w Rypnie, gdzie razem z nimi zginął w 1939 roku.

STYP-REKOWSKI EDMUND, urodz. 13 IX 1906 r. w Płotowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi w roku 1926. Pracował jako działacz społeczny, nauczyciel w powiatach kościerskim, byłowskim, złotowskim, a następnie w polskim gimnazjum w Kwidzynie. Przed wybuchem II wojny światowej w 1939 r. został aresztowany.

wany wraz z innymi nauczycielami i z uczniami; przebywali w obozie przejściowym w Tapiau. W listopadzie 1939 r. Styp-Rekowski został przewieziony do KL Mauthausen-Gusen i zamordowany.

WENDA JÓZEF, urodz. 18 IX 1890 r. w Brusach. Do gimnazjum uczęszczał w Pelplinie, do liceum w Bydgoszczy i Chojnicach. Studia z geografii odbywał na UP. Pracował w szkołach średnich: w Poznaniu, Chojnicach, Bydgoszczy i Kwidzynie. Aresztowany w 1939 r., przebywał w przejściowym obozie w Tapiau, a następnie w KL Mauthausen-Gusen, gdzie został zamordowany 16 X 1940 roku.

WRÓBLEWSKI JAN, rolnik, działacz oświatowy w Postolinie. Aresztowany w 1939 roku, przebywał w więzieniu w Elblągu, a następnie w KL Stutthof i tam został zamordowany.

KS. ZUSKA STANISŁAW, urodz. 23 IX 1903 r. na Pomorzu. W 1938 roku był pretektem w polskim gimnazjum w Kwidzynie. W 1939 r. został aresztowany, przebywał w przejściowym obozie, następnie w KL Dachau i tam go zamordowano.

III. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI POWIATU TCZEWSKIEGO

BIELIŃSKI ALFONS JAN, urodz. 27 VIII 1901 r., kierownik szkoły powszechnej w Jażwiśkach Wsi w latach 1920—1939. Po wkroczeniu wojsk niemieckich na tereny polskie w 1939 r. został wezwany podstępnie na konferencję w Opaleniu, z której już nie wrócił. Został wywieziony do pobliskiego lasu i rozstrzelany 23 X 1939 roku.

BOGDAŃSKI JAN, lat 51, nauczyciel Collegium Marianum w Pelplinie. Zginął w 1939 roku.

BUDNIK JÓZEF, nauczyciel gimnazjum i liceum w Tczewie. Został zamordowany w KL Stutthof w 1939 roku.

BURDAK FRANCISZEK, urodz. 6 IX 1905 r., był nauczycielem w Pelplinie i Tczewie. Po wybuchu II wojny światowej musiał uciekać do Generalnej Guberni. W Warszawie i okolicy działał w AK. Aresztowany przez gestapo, przebywał na Puwliaku, a 11 XI 1943 r. został zamordowany w Palmirach.

CYRANOWSKI JÓZEF, lat 32, nauczyciel Collegium Marianum w Pelplinie. Zginął w Starogardzie 28 X 1939 roku.

DĄBROWSKI BOLESŁAW, lat 38, profesor Seminarium Duchownego w Pelplinie. Zginął w Starogardzie 16 X 1939 roku.

DELEWSKI KONRAD, urodz. 17 II 1906 roku. Pracował w szkole powszechnej w Opaleniu. Został powołany do WP w sierpniu 1939 r.; 17 IX 1939 r. poległ w bitwie nad Bzurą.

DROST JAN, urodz. 4 IX 1910 r., kierownik szkoły powszechnej w Tymawie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich w 1939 r. został aresztowany na konferencji szkolnej. Przebywał w obozie przejściowym w Tczewie. Wywieziony do Lasów Szpe-gawskich, zginął w masowej egzekucji w październiku 1939 roku.

GAJEWSKI JAN, urodz. 6 XII 1885 r., kierownik szkoły w Bałdowie. Po wkroczeniu Niemców do Tczewa w 1939 r. został aresztowany i osadzony w miejscowym obozie przejściowym. Zginął w egzekucji zbiorowej w Tczewie 27 X 1939 roku.

GARDZIELEWSKI ALOJZY, urodz. 3 V 1897 r., nauczyciel szkoły powszechnej w Gniewie. W pierwszych dniach wojny został aresztowany przez gestapo. Przebywał w obozie przejściowym w miejscowym zamku. Po przesłuchaniu przez gestapo

w Tczewie zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich między 20 a 27 X 1939 roku.

GÓRECKI BERNARD, urodz. 27 X 1900 r., kierownik szkoły w Małych Walichnowach. W roku 1939 został aresztowany przez gestapo, przebywał w obozie przejściowym w Tczewie. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 27 X 1939 roku.

GRAJEWSKI JOZEF, lat 31, nauczyciel Collegium Marianum w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

HASSÓWNA HANNA, nauczycielka gimnazjum i liceum w Tczewie, działaczka ZHP. Po wkroczeniu Niemców we wrześniu 1939 r. została aresztowana i osadzona w miejscowym obozie przejściowym. Zginęła w egzekucji za koszarami w Tczewie 27 X 1939 roku.

JAROSZEWSKI WIESŁAW, nauczyciel gimnazjum i liceum w Tczewie. Został zamordowany w 1939 roku.

JURASZEWSKI MAKSYMILIAN, urodz. 4 VI 1901 r., pracował w szkole powszechnej w Morzeszynie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został aresztowany przez gestapo w Tczewie, był torturowany i zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

KEMPIŃSKI GERHARD, urodz. 15 II 1906 r., pracował w szkole powszechnej w Maleninie. Aresztowany w 1939 r., przebywał w obozie przejściowym w Tczewie. Zginął w Lasach Szpęgawskich w dniach 20—27 X 1939 roku.

KIRSTEIN PAWEŁ, lat 35, nauczyciel Collegium Marianum w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

KLEINA JAN, urodz. 28 VI 1889 r., kierownik szkoły w Miłobądzu. Został rozstrzelany w Lasach Szpęgawskich jesienią 1939 roku.

KLEINA WŁADYSŁAW, urodz. 6 IX 1909 r., kierownik szkoły w Rudnie. Został rozstrzelany w Lasach Szpęgawskich jesienią 1939 roku.

KMIECIK WŁADYSŁAW, urodz. 31 I 1916 roku. Pracował jako nauczyciel w szkole rzemieślniczo-przemysłowej w Tczewie. Po wkroczeniu Niemców został osadzony w obozie przejściowym, a następnie w KL Stutthof. W dn. 15 IX 1942 r. zginął w egzekucji.

KOCZUR LEON, nauczyciel gimnazjum i liceum w Tczewie. Po wkroczeniu Niemców ukrywał się, lecz został schwytany i osadzony w obozie przejściowym, a następnie w KL Stutthof, gdzie go zamordowano.

KRUS LEONARD, nauczyciel gimnazjum i liceum w Tczewie. Został zamordowany w KL Stutthof w 1939 roku.

LECZKOWSKI BERNARD, urodz. 12 III 1892 r., kierownik szkoły w Szczerbiczynie. W 1939 r. Niemcy wezwali go na konferencję szkolną w Gniewie, gdzie został aresztowany. W październiku 1939 r. zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich.

LEDOCHOWSKI STANISŁAW, urodz. 16 I 1899 r., nauczyciel szkoły powszechnej w Tczewie. Po wkroczeniu Niemców do Tczewa został aresztowany. Zginął w egzekucji 27 X 1939 roku.

MALINOWSKI FRANCISZEK, urodz. 21 VIII 1889 roku. Pracował w szkole powszechnej w Rzęczynie. W 1939 r. został aresztowany przez gestapo. Zginął w egzekucji masowej za koszarami w Tczewie 27 X 1939 roku.

MANUSZEWSKI PAWEŁ, urodz. 13 X 1903 roku. Przed II wojną światową pracował

w szkole powszechnej w Jażwiśkach Wybudowanie. Po wkroczeniu Niemców został aresztowany i rozstrzelany w lesie w 1939 roku.

MENDELSKI LEON, urodz. 7 VI 1907 roku. Pracował w szkole powszechnej w Godziszewie do roku 1939. Po kampanii wrześniowej ukrywał się. Podstępnie wezwany na konferencję oświatową, został aresztowany i rozstrzelany w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich w 1939 roku.

MURAWSKI JAN, urodz. 1 IX 1903 roku. Pracował w szkole powszechnej w Rakowcu Wybudowanie do roku 1939. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został wyprowadzony do pobliskiego lasu i rozstrzelany jesienią 1939 roku.

NIERZWICKA MARIA, urodz. 10 XII 1887 roku. Pracowała w szkole powszechnej nr 1 w Tczewie do roku 1939. Po wkroczeniu wojsk niemieckich została aresztowana, a następnie wywieziona do Lasów Szpęgawskich i tam zginęła w masowej egzekucji 27 X 1939 roku.

NIKLAS WACŁAW, urodz. 5 XII 1903 roku. Pracował w szkole powszechnej w Pelplinie. Po wkroczeniu Niemców do Pelplina ukrywał się. Niemcy aresztowali jego żonę jako zakładniczkę. Zgłosił się sam do Niemców, sądząc, że uratuje żonę. Zginęli oboje w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich w październiku 1939 roku.

NIKLAS WANDA, urodz. 12 II 1905 roku, nauczycielka szkoły powszechnej w Pelplinie. Po zajęciu Pelplina przez wojska niemieckie w 1939 r. została aresztowana jako zakładniczka, pomimo że była w siódmym miesiącu ciąży. Została rozstrzelana wraz z mężem, który sam zgłosił się do miejscowego gestapo. Egzekucji dokonano w Lasach Szpęgawskich w październiku 1939 roku.

NOWAK LEON, kierownik szkoły powszechnej w Kierwałdzie. Po wkroczeniu Niemców żona jego została rozstrzelana w miejscu zamieszkania, a on uciekł, lecz wkrótce został schwytyany i rozstrzelany w lesie w 1939 roku.

ORZECZOWSKA STANISŁAWA, urodz. 29 VI 1904 roku. Przed II wojną światową pracowała w szkole powszechnej w Dzierżążnie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich została aresztowana i osadzona w przejściowym obozie w Tczewie. Zginęła w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich w październiku 1939 roku.

OSTROWSKI KONSTANTY, urodz. 17 VI 1906 roku. Pracował w szkole powszechnej nr 1 w Tczewie do 1 IX 1939 roku. Brał udział w kampanii wrześniowej; poległ na polu bitwy w pobliżu Tczewa w pierwszych dniach września 1939 roku.

POLNIAKOWSKA STEFANIA, urodz. 11 XII 1891 roku, nauczycielka szkoły powszechnej nr 4 w Tczewie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich w 1939 r. została osadzona w obozie przejściowym; 27 X 1939 r. zginęła w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich.

PRABUCKI JAN, urodz. 25 V 1898 roku. Pracował jako kierownik szkoły w Opałeniu i Suchostrzygach. Brał udział w kampanii wrześniowej w roku 1939. Udało mu się uciec z obozu jenieckiego w czasie transportu. Po powrocie do domu pomagał wraz z synem Jankiem partyzantom, którzy przebywali w pobliskich lasach. Schwytany przez Niemców, został rozstrzelany wraz z synem jesienią 1939 roku.

PROROG ALOJZY, urodz. prawdopodobnie w 1901 r.; po kampanii wrześniowej przebywał w pow. tczewskim. Schwytyany przez Niemców, został osadzony w obozie przejściowym w Tczewie i tam zginął w egzekucji 27 X 1939 roku.

PRYCKOWSKI LEON, lat około 38. Po kampanii wrześniowej przebywał na terenie pow. tczewskiego. Schwytyany przez Niemców, został osadzony w obozie przejściowym w Tczewie i tam zginął w egzekucji 27 X 1939 roku.

RASZEJ MAKSYMILIAN, lat 50, profesor Seminarium Duchownego w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

REDZIMSKI LUDWIK, urodz. 25 III 1905 roku, nauczyciel szkoły powszechnej w Pelplinie. Powołany do WP w sierpniu 1939 r., przebywał na froncie. Po likwidacji obozu w Kozielsku ślad po nim zaginął.

ROZKWITALSKI JOZEF, lat 46, profesor Seminarium Duchownego w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

ROZEK WŁADYSŁAW, urodz. 15 XI 1902 roku. Pracował w szkole powszechnej w Obreblu w pobliżu Torunia. Został zamordowany 18 X 1939 roku.

ROZNYŃSKI FRANCISZEK, lat 63, profesor Seminarium Duchownego w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

RUOSS APOLONIUSZ, urodz. 7 VII 1903 roku. Pracował w szkole powszechnej w Jeleniu. Po wkroczeniu Niemców ukrywał się. W pierwszych dniach października został schwytyany, przebywał w obozie przejściowym w Tczewie. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Piańskich 20 X 1939 roku.

SARNOWSKI WALENTY, urodz. 16 II 1900 r. Pracował w szkole powszechnej w Bartoszym Lesie. Po aresztowaniu został zamordowany w Skarszewach lub Nowym Wiccu.

SCHNEFF WALTER, lat 67, nauczyciel Collegium Marianum w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

SIELSKI JULIUSZ, lat 28, nauczyciel Collegium Marianum w Pelplinie. Zginął pod murami koszar w Tczewie 20 X 1939 roku.

SMERECKA ANIELA, urodz. 7 IV 1893 roku. Pracowała w szkole powszechnej w Lignowach. Po wkroczeniu wojsk niemieckich została aresztowana 7 IX 1939 roku. Przebywała w obozie przejściowym w Pelplinie, była bita i maltretowana. Wkrótce przewieziono ją do gestapo w Tczewie. W czasie przesłuchiwania została zamordowana.

SMOCZYŃSKI JOZEF, lat 35, profesor Seminarium Duchownego w Pelplinie. Zginął pod Pelplinem w 1939 roku.

STANGENBERG HUBERT, syn nauczyciela z Tzewa. Ukrywał się przed Niemcami. Walczył w powstaniu warszawskim. W 1944 roku poległ w obronie Warszawy.

STANISZEWSKI FRANCISZEK, inspektor szkolny w Tczewie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Przebywał w obozie w Kozielsku. Zaginął bez śladu.

SZLACHETKO WANDA, nauczycielka gimnazjum i liceum w Tczewie. Zginęła w egzekucji pod koszarami w Tczewie w 1939 roku.

SZUPRIT EDMUND, urodz. 12 X 1913 roku. Pracował w szkole powszechnej nr 3 w Tczewie. Po wkroczeniu Niemców, został osadzony w obozie przejściowym w Tczewie. W dn. 4 XI 1939r. zginął w egzekucji.

TROKA ALOJZY, kierownik szkoły powszechnej w Mieścinnie. Po wkroczeniu Niemców w 1939 r. został aresztowany. Zginął w egzekucji w Lasach Szpęgawskich 25 XI 1939 roku.

WIKTORCZYKÓWNA STANISŁAWA, urodz. 14 IV 1897 roku, nauczycielka szkoły powszechnej nr 5 w Tczewie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich ukrywała się. Schwytała 5 X 1939 r., przebywała w obozie przejściowym. Zginęła w egzekucji pod koszarami w Tczewie 27 X 1939 roku.

WŁOCH PAWEŁ, urodz. 13 VI 1913 r., nauczyciel szkoły powszechnej w Rajkowach,

gm. Pelpin. W 1939 r., powołany do wojska, dostał się do niewoli. Stosownie do ogłoszenia okupanta wszyscy żołnierze i podoficerowie mieli wrócić do miejsc zamieszkania. Włoch zaryzykował, przyjechał do Rajków, ale przed szkołą został aresztowany, a wkrótce rozstrzelany w Lasach Szpęgawskich około 15 X 1939 roku.

WOSZEWSKI BOLESŁAW, urodz. 5 IV 1909 roku. Pracował w szkole powszechnej w Bielsku do 1 IX 1939 roku. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został aresztowany i rozstrzelany w egzekucji w Lasach Szpęgawskich jesienią 1939 roku.

WROCZYŃSKI WITOLD, dyrektor szkoły rzemieślniczo-przemysłowej w Tezewie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich opuścił Ziemię Gdańską, przebywał w Guberni Generalnej, a następnie we Lwowie od 1942 do 1944 roku. Zginął bez wieści.

WYDŹGOWSKI FRANCISZEK, urodz. 4 IV 1898 roku. Przed II wojną światową pracował w szkole powszechnej w Gniewie. W 1939 r. ukrywał się przed Niemcami. Aresztowany 3 X 1939 r., przebywał w obozach przejściowych w Gniewie i Tezewie. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WYSOCKI WŁADYSŁAW, urodz. 3 VIII 1905 roku. Pracował w szkole powszechnej w Junowie do 1 IX 1939 roku. Ukrywał się przed Niemcami. Schwytyany przez gestapo 15 X 1939 r., zginął w egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

ZAJĄCZEK EDWARD, urodz. 29 VIII 1908 roku. Pracował w szkole w Gniewie. Po wkroczeniu Niemców wyjechał do Generalnej Guberni, brał czynny udział w ruchu oporu. Aresztowany przez gestapo, został osadzony na zamku w Lublinie i tam zginął w 1942 roku.

IV. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI POWIATU STAROGARDZKIEGO

BĄCZKOWSKI ALOJZY, urodz. 21 XII 1903 r. we wsi Wiele. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1924. Pracował w szkole powszechnej w Bartlu Wielkim w latach 1924—1939. Po wkroczeniu wojsk niemieckich pozostał na miejscu. Wezwany na konferencję szkolną do Skórcza, został aresztowany. Po tygodniu gestapo przesłuchiwało go w więzieniu w Starogardzie. Odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Wywieziony wraz z kolegami do Lasów Szpęgawskich, został rozstrzelany w masowej egzekucji 20 X 1939 roku.

BEIM EDMUND, urodz. 11 X 1911 r. w Wągrowcu. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście. Pracował w szkołach powszechnych w Gniewie, Wielkim Bukowcu i Klaninach. Aresztowany 16 X 1939 r., przebywał w obozie w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

BOJANOWSKI JAN z Legoszczy, zginął w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

CIECHOLEWSKI JAN, urodz. 15 VII 1905 r. w Wysinie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1926. Pracował w szkole powszechnej w Linowcu do 1 IX 1939 roku. Przewieziony do obozu przejściowego w Skórczu, po tygodniowym pobycie był przesłuchiwany przez gestapo w więzieniu starogardzkim. Odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Wywieziony do Lasów Szpęgawskich, został rozstrzelany w masowej egzekucji 20 X 1939 roku.

CZERNIEWSKI TEOFIL z Kokoszek, zginął w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

DZUN EMIL, zginął w obronie Warszawy w 1939 roku.

GARDZIELEWSKI KLEMENS, urodz. 30 VIII 1909 r. w Leśnej Jani. Seminarium nauczycielskie ukończył w Lubawie w roku 1929. Pracował w szkołach powszechnych w Jeleniu, Rynkówce i w Skórczu w latach 1929—1939. W dn. 13 X 1939 r. został aresztowany i osadzony w obozie w Skórczu, następnie przewieziony do więzienia w Starogardzie. Odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

GAWROŃSKI WALENTY, urodz. 2 II 1890 r. w Grodzisku w woj. poznańskim. Pracował w szkole powszechnej w Grabowcu. Po wkroczeniu Niemców został podstępnie wywieziony do Skórcza na konferencję szkolną i tam aresztowany wraz z innymi nauczycielami. Więziony w Starogardzie, odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

GEOLGER WŁADYSŁAW, urodz. w 1905 r. w Sokolu nad Sanem. Seminarium nauczycielskie ukończył w roku 1926. Pracował w szkole powszechnej w Osowie Leśnym do 1 IX 1939 roku. Brał udział w kampanii wrześniowej, potem ukrywał się u gospodarzy przed gestapo. Został aresztowany i zginął w Lasach Szpęgawskich w masowej egzekucji 20 X 1939 roku.

GOLUŃSKI EDMUND, urodz. 16 XII 1904 roku w Zblewie. Szkołę pedagogiczną ukończył w roku 1922. Pracował w szkołach powszechnych w Dąbrowie, Czarnej Wodzie i w Głuchem na stanowisku kierownika. Po powrocie z kampanii wrześniowej wrócił do miejsca zamieszkania. W dniu 12 XII 1939 r. został aresztowany przez gestapo w Korszance. Przewieziono go do obozu przejściowego w Skórczu, a następnie do więzienia w Starogardzie. W czasie przesłuchania odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

GRACZ FRANCISZEK, urodz. 5 I 1894 r. w Pęczewie. Jako uczeń szkoły powszechnej brał udział w strajku szkolnym przeciwko germanizacji dzieci polskich. Nazywano go „przywódcą dziecięcym”. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie. Pracował w szkołach powszechnych w Starogardzie, Borkowie i Wielbrańdowie. Po kampanii wrześniowej został aresztowany i wywieziony do obozu przejściowego w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. W dniu 20 X 1939 roku zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich.

GRZONKA PAWEŁ, urodz. w 1905 roku. Pracował jako nauczyciel w Leśnej Jani. Po kampanii wrześniowej 1939 r. gestapo aresztowało go i osadziło w obozie przejściowym w Skórczu. Na przesłuchaniu w gestapo odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

KNITER STANISŁAW, urodz. 4 XII 1913 r. w Mallkach Górnych. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkołach powszechnych na Pollesiu w Zabrodzie i Czeremońcu. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Po powrocie w rodzinne strony odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Na drodze Cieciorka-Kalisko, w lesie, został rozstrzelany.

KOSZNICKI JAN, urodz. 6 VII 1892 r. w Żukowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu. Pracował w szkołach powszechnych w Ostrowitem i Czerwińsku. Po wkroczeniu Niemców na tereny Polski został aresztowany. Przebywał w więzieniu w Nowem nad Wisłą. Zginął w masowej egzekucji w miejscowości Górna Grupa w pobliżu Grudziądza 9 XI 1939 roku.

KUCZKOWSKI WŁADYSŁAW, urodz. 23 IV 1906 r. w Zblewie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1926. Brał udział w kampanii wrze-

śniowej 1939 roku. Wezwany na konferencję szkolną w Skórczu, został aresztowany. Na przesłuchaniu przez gestapo w wzięciu starogardzkim odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

KUROWSKI FRANCISZEK, urodz. 18 I 1916 r. w Czarnym Lesie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie w roku 1936. Pracował w szkołach powszechnych w Małym Bukowcu i w Starogardzie. Po kampanii wrześniowej w 1939 r. został osadzony w obozie przejściowym w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

MAŁOLEPSZA MIECZYSLAWA, urodz. w 1898 roku. Pracowała w szkole powszechnej w Bukowinach w latach 1928—1939. Została aresztowana w 1944 r. przez gestapo za wypożyczanie książek polskich i udzielanie porad w zakresie samokształcenia. W czasie przesłuchania w gestapo odmówiła podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Rozstrzelano ją w lesie w pobliżu szkoły w 1944 roku.

MARACH TEOFIL, ze Skórcza, zginął w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

MASZTELARZ ANTONI, urodz. 17 I 1893 r. w Świerszczynie. Pracował w szkołach powszechnych w Smolnikach i Wilczych Błotach. Po kampanii wrześniowej 1939 r. przebywał w obozie przejściowym w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

MÉLOCH LEON, urodz. 4 I 1898 r. w Lubichowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie 17 VI 1922 roku. Pracował w szkołach powszechnych w Skórczu i Wysokiej w latach 1925—1939. Po kampanii wrześniowej został aresztowany przez gestapo 13 X 1939 r. i osadzony w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

MÜLLER FRANCISZEK, urodz. w 1909 r. w Lubichowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1930. Pracował w szkołach powszechnych w Łalkowach i Lubichowie. Po kampanii wrześniowej 1939 r. został osadzony w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

MYSZKIER ALFONS, urodz. w 1905 r. w Wysinie. Seminarium nauczycielskie ukończył w 1927 r. w Kościerzynie. Pracował w szkołach powszechnych w Głuchem i Grabowie. Po kampanii wrześniowej 1939 roku został aresztowany przez gestapo i przebywał w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpegawskich 20 X 1939 roku.

ODYA JULIAN, urodz. 9 I 1865 r. w Lipkach koło Łęgu. Seminarium naucz. ukończył w Tucholi. Do r. 1920 pracował w szkole w Toruniu, następnie objął stanowisko Inspektora szkolnego w Starogardzie. Brał aktywny udział w Związku Obrony Kresów Zachodnich, ZHP, organizował kursy oświatowe, opiekował się młodzieżą. W r. 1939 został aresztowany przez gestapo i zamordowany w egzekucji masowej w Lasach Szpegawskich. Zwłoki jego spoczywają obecnie na cmentarzu w Starogardzie.

OELBERG MARIAN, urodz. w 1905 r. w Tucholi. Seminarium nauczycielskie ukończył w roku 1928. Pracował w szkole powszechnej w Łalkowach. Po kampanii wrześniowej 1939 r. był aresztowany, przebywał w obozie w Skórczu. W czasie

przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

PASZKOWIAK IGNACY, urodz. 24 VII 1878 r. w Zytowiecku. Pracował jako nauczyciel w Zimnych Zdrojach, Kilnczu i Zielonej Górze. Aresztowany w 1939 r. przebywał w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich. 20 X 1939 roku.

PORANKIEWICZ JAN, urodz. na Kujawach. Seminarium nauczycielskie ukończył w Toruniu. W ostatnich latach pracował w szkole powszechnej w Lubichowie. Aresztowany 12 X 1939 r., przebywał w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

RASZEJA PAWEŁ, urodz. 27 VI 1908 r. w Osowie Leśnym. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1928. W latach 1928—1939 pracował w szkole powszechnej w Starogardzie. Aresztowany w 1939 r., przebywał w więzieniu w Starogardzie. Po sześciu tygodniach udało mu się uciec z więzienia. Schronił się na terenie Wielkopolski, w lasach. Zmarł z wycieńczenia 14 I 1941 roku.

SAGAN FRANCISZEK, urodz. w 1886 r. w woj. tarnopolskim. Dyplom nauczyciela uzyskał w roku 1910. Na teren Pomorza przybył z armią gen. Hallera w 1920 roku. Dnia 12 X 1939 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

STOLTMAN FRANCISZEK, urodz. 3 XII 1905 r. w Zalesiu koło Chojnic. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1929. Pracował w szkołach powszechnych w Suchobrzeźnicy i Ocyplu. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Przebywał w szpitalu polowym. W 1940 r. pozwolono mu wrócić do domu. Po powrocie został wezwany przez gestapo w Osieku i natychmiast rozstrzelany.

SZABLEWSKI WŁADYSŁAW, urodz. 11 III 1911 r. w Lipcach. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1931. Pracował w szkołach powszechnych w Osie, Markocinie, Zelgoszczy, Kościelnej Jani i w Zimnych Zdrojach. Aresztowany w październiku 1939 r., został osadzony w obozie w Skórczu. W czasie przesłuchania przez gestapo odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

SZCZECH TOMASZ, urodz. 1 V 1907 r. w Celinie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi w roku 1926. Pracował w szkołach powszechnych w Gętomiu, Wilczych Błotach i Smolniku. Aresztowany przez gestapo w 1939 r., został osadzony w obozie w Skórczu. W dniu 19 X 1939 r. w czasie przesłuchania przez gestapo w Starogardzie odmówił podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

SZCZEPAŃSKI FELIKS, urodz. 13 IV 1914 r. w Grudziądzu. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście w roku 1934. Pracował w szkołach powszechnych w Nowej Cerkwi, Tezewie i Zblewie. Aresztowany w 1939 r. przez gestapo, przebywał w obozie w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

SZMULTA JÓZEF, urodz. w 1911 r. w Wejherowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście w roku 1935. Pracował w szkole powszechnej w Suchobrzeźnicy. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Po ukończeniu działań wojennych wrócił do Kasparusa i ukrywał się przed Niemcami w 1942 r.

gestapo wpadło na ślad jego działalności w ruchu oporu. Aresztowany w czerwcu, został osadzony w więzieniu w Gdańsku. W 1944 r. był wywieziony do Torgau (Saksonia). Tam został skazany przez sąd na karę śmierci przez ścięcie. Wyrok wykonano 5 X 1944 roku.

SZYKOWSKI ADOLF, urodz. 17 IV 1910 r. w Bartoźnie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu. Pracował w szkołach powszechnych w Karzanku i Rynkówece do roku 1939. Aresztowany 12 X 1939 r., przebywał w obozie w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

TROCHA MARIAN, urodz. 21 VII 1900 w Zblewie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1921. Pracował w szkołach powszechnych w Radziejowie, Borzechowie, Ocyplu i Karolewie. W dn. 12 X 1939 r. został aresztowany przez gestapo; nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WIAZMIN JERZY, urodz. 15 III 1906 r. w Mławie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu w roku 1929. Pracował w szkołach powszechnych w Osiecznej, Linowcu i Starogardzie. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Poległ na polu bitwy pod Kruszynkiem koło Włocławka.

WIECZOREK LEON, urodz. 31 X 1898 r. w Łodzi. Ukończył Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej. Druga wojna światowa zastała go w Borzechowie. Aresztowany przez gestapo, przebywał w obozie w Skórczu; nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WITTSTOCK BRUNON, urodz. 5 XI 1905 r. na Warmii. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu w roku 1926. Pracował w szkole powszechnej w Lisówce. Aresztowany przez gestapo, przebywał w obozie w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WOJTAS ALOJZY, urodz. 17 I 1897 r. w Pólkach. Pracował w szkole powszechnej w Starogardzie. Aresztowany w 1939 r., przebywał w więzieniu w Starogardzie, następnie KL Stutthof. Z kolei został umieszczony w więzieniu w Koronowie. Ciężka praca i głód doprowadziły do ostatecznego wyczerpania. Zginął w 1944 roku.

WRÓBLEWSKI JAN, urodz. 4 I 1896 r. w Pińczynie. Pracował w szkołach powszechnych w Starogardzie, Bobowie, Zielonej Górze, Białuchowie i Koteżach. Aresztowany w 1939 r., przebywał w obozie w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WYSOCKI ANTONI, urodz. 30 X 1901 r. w Pączewie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1920. Pracował w szkołach powszechnych w Skórczu, Kasparusie, Osiecznej i w Osówku. Aresztowany 13 V 1939 r., przebywał w obozie w Skórczu. Nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WYSOCKI WŁADYSŁAW, urodz. 30 VII 1905 r. w Lubichowie. Gimnazjum ukończył w Pelplinie. Pracował w szkołach powszechnych w Nowym Bujkowcu, Wysokiej, Suchobrzeźnicy i w Janowie. Aresztowany 12 X 1939 r., zginął w egzekucji masowej w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

WYŻLIC FRANCISZEK z Pińczyna, zginął w Lasach Szpęgawskich 20 X 1939 roku.

ZALEWSKI PAWEŁ, zginął w kampanii wrześniowej 1939 roku.

V. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI POWIATU KOŚCIERSKIEGO

BARSKI DOMINIK, urodz. 4 VIII 1895 r. w Jaryczowie Nowym na Pomorzu. W latach 1909—1914 uczęszczał do gimnazjum we Lwowie. W 1915 r. został powołany do służby wojskowej w armii austriackiej. Przebywał na froncie włoskim. W 1918 r. przedostał się do armii Hallera. W 1920 r. wrócił do kraju i pracował jako nauczyciel w szkole w Jaroszewach i in. W roku 1939 dostał się do niewoli niemieckiej, ale uciekł i ukrywał się w Guberni Generalnej. Aresztowany przez gestapo, przebywał w więzieniu plockim, KL Stutthof, w obozie pracy w Policach; został zamordowany 10 III 1945 roku.

BOGUSŁAWSKI (STANISŁAW), urodz. w 1911 roku. Pracował w szkole powszechnej w Brzydowie do roku 1939. Są dwie wersje na temat jego śmierci: 1. że poległ na polu bitwy w czasie kampanii wrześniowej i 2. że został zamordowany przez hitlerowców we Wrocławiu.

BRZEZIŃSKI ZYGFRYD, seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie, pracował w szkole powszechnej w Wysinie Chwasty. W 1939 r. został aresztowany przez gestapo, doprowadzony do Skarszew i rozstrzelany w pobliskim lesie.

CHYLIŃSKI ALEKSANDER, urodz. w 1911 roku. Pracował w szkole powszechnej w Skarszewach. Po kampanii wrześniowej został aresztowany, przebywał w więzieniu w Kościerzynie, a następnie w KL Dachau, gdzie spotkał się z ojcem, który wcześniej został wywieziony do tego obozu. Zbyt krótko cieszyli się spotkaniem, Niemcy zamordowali go jesienią 1939 roku.

DĄMBEK JOZEF, urodz. w 1905 roku. Pracował w szkołach powszechnych w Żarnowcu i Kobyle. Przed II wojną światową działał społecznie w regionie kaszubskim. W czasie kampanii wrześniowej został wyznaczony przez DOK VIII w Toruniu na łącznika z broniącym się Wybrzeżem. Był działaczem Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Kaszubski”, a następnie „Gryf Pomorski”. Został zamordowany przez gestapowca K. Kaszubowskiego w Sikorzynie 4 III 1944 roku.

FELSKOWSKI FRANCISZEK, urodz. w 1897 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkole powszechnej w Lubieszynie. W 1939 r. aresztowany przez gestapo, zginął w egzekucji masowej w Skarszewach.

FROEHLKE EDMUND, urodz. 9 VIII 1909 r. w Czyżkowach. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1929. Pracował w szkole powszechnej w Szczodrowie. Po kampanii wrześniowej został doprowadzony do Skarszew. Zginął w egzekucji grupowej w pobliskim lesie w 1939 roku.

GDANIEC ALOJZY, urodz. w 1912 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkole powszechnej w Nowej Karczmie do roku 1939. Po kampanii wrześniowej został aresztowany w Skarszewach. Zginął w egzekucji grupowej w pobliskim lesie w 1939 roku.

GROTH LEON, urodz. w roku 1888. Pracował w szkole powszechnej w Nowej Wsi do 1939 roku. Po kampanii wrześniowej został doprowadzony do Skarszew. Zginął w egzekucji grupowej w pobliskim lesie 1939 roku.

GRUCHAŁA BOLESŁAW, urodz. w 1914 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Po kampanii wrześniowej został aresztowany przez gestapo. Zginął w egzekucji grupowej pod Karpnem koło Lipusza w 1939 roku.

KS. HEYKE LEON, nauczyciel gimnazjum i liceum. Zginął w obozie koncentracyjnym (brak bliższych danych).

JASZKE MAKSYMILIAN, urodz. w 1914 roku. Pracował w szkole powszechnej w Skarszewach do roku 1939. Brał udział w kampanii wrześniowej. Uzyskał zezwo-

ienie na odwiedzenie żony, która urodziła dziecko. Po przyjeździe został aresztowany i rozstrzelany na cmentarzu w Skarszewach w 1939 roku.

KALUZA WOJCIECH — zginął w obozie koncentracyjnym (brak bliższych danych).

KLEMAN KILIAN, urodz. 30 V 1939 roku. Pracował w szkole powszechnej w Nowej Kiszewie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich w 1939 r. został aresztowany i doprowadzony do Skarszew. Zginął w egzekucji w 1939 roku.

KOŁODZIEJSKI WLADYSLAW, pracował w szkole powszechnej w Grabowie. Po kampanii wrześniowej w 1939 r. został aresztowany 16 IX 1939 r. i dostarczony do Skarszew. Zginął w egzekucji masowej w Nowym Wiecu.

KRZEMIŃSKI DIONIZY, około 34 lat. Pracował w szkole powszechnej w Jaroszewach. Po wkroczeniu Niemców na tereny polskie hitlerowcy zabrali chłopów z Jaroszew i popędzili ich do pobliskiego lasu, gdzie zostali rozstrzelani. Wśród nich był D. Krzemieński.

KUPER JAN, ukończył WKN, pracował w szkole powszechnej w Słonicy. Po kampanii wrześniowej został wezwany na konferencję oświatową do Skarszew i tam zginął w egzekucji w 1939 roku.

LORCH PIOTR, nauczyciel liceum i gimnazjum. Zginął w obozie koncentracyjnym (brak bliższych danych).

LUCKNER ERYK, pracował w szkole powszechnej w Jastrzębli Skarszewskim. Po kampanii wrześniowej zginął w egzekucji w 1939 roku.

MARCHEWICZ ALEKSANDER, pracował w szkole powszechnej w Olpuchu. Po kampanii wrześniowej został aresztowany z synem Kazimierzem. Oba przebywali w więzieniu starogardzkim. Synowi udało się uciec. Niemcy zemścili się na ojcu za ucieczkę syna. Został wywieziony do KL Stutthof i zamordowany w 1944 roku.

MARSZAŁ JÓZEF, urodz. 3 V 1906 r. w Opalówce. Pracował w szkole powszechnej w Kościerzynie do roku 1939. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu walki w obronie Świecia we wrześniu 1939 roku.

PAWLICKI MICHAŁ, urodz. w 1912 roku. Pracował w szkole powszechnej w Starym Bartoczinie do roku 1939. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został zamordowany wraz z rodzicami w 1939 roku.

ROZAŃSKI BOLESŁAW, pracował w szkole powszechnej w Grabowskiej Hucie do roku 1939. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu walki we wrześniu 1939 roku.

SARNOWSKI WALENTY, urodz. w 1909 roku. Pracował w szkole powszechnej w Bartoszym Lesie. Po kampanii wrześniowej w 1939 r. został doprowadzony przez gestapo do Skarszew. Zginął w egzekucji na cmentarzu żydowskim jesienią 1939 roku.

SAWICKI BERNARD, około 45 lat. Pracował w szkole powszechnej w Kamirowie. Po kampanii wrześniowej został wysiedlony do Generalnej Guberni. Ścigany przez gestapo, zmarł z wycieńczenia w 1942 roku.

SCHUTZ LEON, urodz. w 1894 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył przed pierwszą wojną światową. Pracował w szkole powszechnej w Wysinie. Po kampanii wrześniowej został wezwany na konferencję oświatową w Skarszewach, gdzie go aresztowano. Zginął w egzekucji w pobliskim lesie w 1939 roku.

SOSZYŃSKA LUCJA, nauczycielka liceum i gimnazjum. Zginęła w obozie koncentracyjnym (brak bliższych danych).

STOSIK FELIKS, urodz. w 1899 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył w Lu-

bawie. Pracował w szkole powszechnej w Bożym Polu, przy granicy WM Gdańska. Z chwilą wybuchu II wojny światowej Niemcy wtargnęli do szkoły i zamordowali go.

SZUMOCKI BERNARD, urodz. 8 V 1898 r. w Wisinie. W 1917 r. powołany został do armii pruskiej i dostał się do niewoli angielskiej. W 1920 r. wrócił do Polski. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkołach polskich na terenie Niemiec. Druga wojna światowa została go w Kościerzynie. Przebywał w więzieniu kościerskim, skazany na karę śmierci. Wyrok został wykonany 15 IX 1939 roku. Znalaziono go w pobliżu drogi, miał ręce i nogi połamane, lewy bok przebity bagnietem, a głowę odrąbaną, leżącą o 20 m od reszty ciała.

TUMIDAJSKI JÓZEF, nauczyciel liceum i gimnazjum. Zginął w obozie koncentracyjnym (brak bliższych danych).

WĄLDACHI JÓZEF, urodz. w 1894 r. Pracował w szkole powszechnej w Egerlowie. Po kampanii wrześniowej był aresztowany i dostarczony do Skarszew. Został rozstrzelany w pobliskim lesie jesienią 1939 roku.

WASILEWSKI TOMASZ, urodz. w 1910 roku. Pracował w szkole powszechnej w Konarzynie. Po kampanii wrześniowej miejscowi Niemcy zamordowali go w 1939 roku.

WILD MARIAN, urodz. w 1910 roku. Pracował w szkole powszechnej w Pogódkach do roku 1939. Po kampanii wrześniowej ukrywał się wśród gospodarzy i w lesie. Brał udział w ruchu oporu. Został schwyty przez gestapo w 1943 r. i oskarżony o zorganizowanie powstania przeciwko Niemcom. Zginął w egzekucji.

WIÓREK JÓZEF, urodz. 13 IV 1895 roku. Pracował w szkole powszechnej w Starych Polaszkach do roku 1939. Po kampanii wrześniowej został aresztowany przez gestapo jako niebezpieczny dla III Rzeszy, gdyż uczył dzieci po polsku i brał udział w uroczystościach polskich. Przewieziony do KL Stutthof, został zamordowany 7 V 1942 roku.

WODKOWSKI PAWEŁ, urodz. w 1902 roku. Pracował w szkole powszechnej w Starym Bukowcu. Po kampanii wrześniowej wrócił do domu i natychmiast został aresztowany przez gestapo. Odprowadzony do Skarszew, zginął w egzekucji i w pobliskim lesie w 1939 roku.

ŻYWIICKI JAN, nauczyciel gimnazjum i liceum. Zginął w obozie koncentracyjnym (brak bliższych danych).

VI. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI POWIATU KARTUSKIEGO

BRZOSKOWSKI ALEKSANDER, urodz. w 1907 roku. Pracował w szkole powszechnej w Mojuszu. Brał udział w kampanii wrześniowej. Walczył jako oficer w Batalionie Szturmowym Obrony Wybrzeża. Poległ na polu bitwy w pobliżu Kačka 8 IX 1939 roku.

BUKOWSKI LEON, urodz. w 1908 roku. Pracował w szkole powszechnej w Pałubicach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Po powrocie do domu został aresztowany i osadzony w więzieniu kartuskim. Zginął w egzekucji w Kaliskach w 1939 r.

CZARNECKI BOLESŁAW, urodz. w 1877 roku. Pracował w szkole powszechnej w Łoźnie. W 1939 r. był już na ameryturze. Brał udział w kampanii wrześniowej przy obronie Wybrzeża. Poległ lub został zamordowany w rejonie Gdyni około 13 IX 1939 roku.

DĄBROWSKI WŁADYSŁAW, urodz. 27 VII 1902 r. w Borku. Seminarium nauczy-

cielskie ukończył w Kościerzynie, Pracował w szkole powszechnej w Goręcznie. Po kampanii wrześniowej został aresztowany 12 IX 1939 r. i zamknięty w więzieniu kartuskim, a później w kościerskim. Zginął w egzekucji w Skarszewach jesienią 1939 roku.

DOBRYNIECKI STEFAN, urodz. w 1900 roku. Pracował w szkole powszechnej w Klukowie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu bitwy w nieznanych okolicznościach.

DZIEKOŃSKI CZESŁAW, urodz. w 1909 roku. Miał wyższe wykształcenie pedagogiczne. Pracował w gimnazjum w Kartuzach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na statku „Kujawiak” jesienią 1939 roku.

DZIECIÓŁ JÓZEF, urodz. w 1903 roku. Ukończył PIN w Warszawie. Pracował w szkole powszechnej w Kartuzach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Zginął w Kuliszkach 25 X 1939 roku.

FALTYŃSKI JÓZEF, urodz. w 1895 roku. Pracował w szkole powszechnej w Sulęcynie. Po kampanii wrześniowej został aresztowany i rozstrzelany w pobliskim lesie w 1939 roku.

GABRYCH ANASTAZY, urodz. w 1904 roku. Pracował w szkole powszechnej w Żukowie. Był znanym działaczem ZNP i PZZ. Po kampanii wrześniowej przebywał w Guberni Generalnej. Zginął na południu Polski w 1944 roku.

GABRYCH STEFANIA, urodz. w 1908 roku. Pracowała w szkole powszechnej w Żukowie i społecznie w ZNP i PZZ. W czasie okupacji przebywała na Podkarpaciu i tam została zamordowana w 1944 roku.

GRANSICKI ROBERT, urodz. 16 IX 1900 r. w Pleszewie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkole powszechnej w Nowej Wsi, Koźczkowie i Gołubiu, a w latach 1929—1939 w szkołach polskich na terenie Niemiec: w Pluskach koło Olsztyna i w Głomsku koło Złotowa. Druga wojna światowa zastała go w Grzybnie koło Kartuz. Po wkroczeniu Niemców został aresztowany przez gestapo i skazany wyrokiem sądu niemieckiego za „dywersję i szpiegostwo” na karę śmierci. Wyrok wykonano w lesie koło Kartuz 14 IX 1939 roku.

GRZĘDZICKI ROBERT, urodz. 16 IX 1900 roku. Pracował w szkole polskiej na terenie Niemiec w pow. złotowskim. Wojna zastała go w Kartuzach. Zginął w publicznej egzekucji 14 IX 1939 roku.

GRZYBOWSKI JAN, urodz. 6 III 1897 roku w Jeżewie koło Świecia. Seminarium nauczycielskie ukończył w Toruniu. Pracował w szkole powszechnej w Ręboszewie. Zginął w okolicy Mławy w styczniu 1945 roku.

HENNIG BERNARD, urodz. 10 II 1908 roku. Pracował w szkole powszechnej w Kartuzach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Po kapitulacji Gdyni został zamordowany w egzekucji masowej w Lasach Płańskich 11 XI 1939 roku.

JAKUBOWSKI WIKTOR, urodz. w 1911 roku. Pracował w szkole powszechnej w Zduńowicach. Brał udział w kampanii wrześniowej i dostał się do niewoli niemieckiej. Po zwolnieniu z obozu jenieckiego w 1942 r. został wezwany do gestapo i zamordowany w 1942 roku.

JANOWSKI ALFONS, urodz. w 1901 roku. Pracował w szkole powszechnej w Reszkowie. Po kampanii wrześniowej został zmuszony do podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Powołany do wojska niemieckiego, poległ na froncie w 1944 roku.

JUNG ADAM, urodz. w 1909 r. Pracował w szkole powszechnej w Gowidlinie koło

Kartuz. Brał udział w kampanii wrześniowej. Aresztowany przez gestapo 12 X 1939 roku, zginął w egzekucji w pobliskim lesie.

KALAWSKA ZOFIA, urodz. w 1912 roku. Pracowała w gimnazjum w Kartuzach. Została zamordowana przez gestapo w 1940 roku.

KOBUS BOLESŁAW, urodz. w 1902 roku. Pracował w szkole powszechnej w Sulminie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich ukrywał się. Schwytyany przez gestapo w pierwszych dniach października, został zamordowany za należenie do PZZ.

KUHN FRANCISZEK, urodz. w 1900 roku. Pracował w szkole powszechnej w Cieszeniu koło Kartuz. Brał udział w kampanii wrześniowej w rejonie Radomia. Był lekko runny. Po powrocie do domu został aresztowany i osadzony w więzieniu kartuskim. Poddany torturom, nie podpisał listy narodowościowej niemieckiej. Rozstrzelano go w pobliskim lesie 7 XI 1939 roku.

NELKE ANTONI, urodz. w 1911 roku. Pracował w szkole powszechnej w Kiełpinie. Niemcy zmusili go do podpisania listy narodowościowej niemieckiej. Powołany do wojska niemieckiego, poległ w 1944 roku.

OMIECZYNSKI ALEKSANDER, urodz. 12 XII 1909 roku w Trzebianie koło Sztumu. Seminarium nauczycielskie ukończył w Lubawie w 1939 roku. Pracował w szkołach polskich na terenie Niemiec. Został aresztowany przez gestapo w Szczecinie 3 VI 1939 roku i zamordowany 19 IX 1941 roku.

PATOCKI JAN, urodz. w 1901 roku. Pracował w szkole powszechnej w Niestępowle. Po kampanii wrześniowej ukrywał się przed Niemcami. Schwytyany przez gestapo, został rozstrzelany w 1939 roku.

PLATA JAN, urodz. w 1902 roku. Pracował w szkole powszechnej w Przedkowie. Brał udział w kampanii wrześniowej, walczył w obronie Wybrzeża. Poległ na polu bitwy 15 IX 1939 r. w pobliżu Dębogórze.

RADACKI ANTONI, urodz. w 1911 roku. Pracował w szkole powszechnej we wsi Zgorzale. Po wkroczeniu Niemców został aresztowany i osadzony w więzieniu kartuskim. Zginął w egzekucji 1 X 1939 roku.

SIEGNER KONRAD, urodz. w 1904 roku. Pracował w szkole powszechnej w Kamienicy Szlacheckiej. Brał udział w kampanii wrześniowej i dostał się do niewoli. Zgłosił się jako ochotnik do wojska niemieckiego z zamiarem przedostania się do WP na Zachodzie. Po przyjeździe do domu został aresztowany i rozstrzelany.

SKOROWSKI JÓZEF, urodz. w 1901 roku. Pracował w szkole powszechnej w Tuchlinie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu walki we wrześniu 1939 roku.

ŚLYSZEWSKI LEON, urodz. w 1910 roku. Pracował w szkole powszechnej w Nowych Łosienicach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu walki w 1939 roku.

SZARMACH STANISŁAW, urodz. w 1905 roku. Pracował w szkole powszechnej w Dzierżążnie. Brał udział w kampanii wrześniowej w woj. lubelskim. Internowany w obozie w Kozielecku. Ślad po nim zaginął.

ULANOWSKI ANTONI, urodz. 13 VII 1908 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył w Lubawie w roku 1930. Pracował w szkołach powszechnych w Zgorzale, Hylowej Hucie, Kopaniarzach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Walczył w Modlinie. Dostawszy się do niewoli niemieckiej przebywał w Działdowie. Zwolniony wyjechał do Generalnej Guberni. Schwytyany przez gestapo w Przemyślu 31 XII

1939 r. został osadzony w więzieniu w Krakowie przy ul. Monteluppiach. Zginął w egzekucji w marcu 1940 roku.

WITOSŁAWSKI JÓZEF, urodz. 11 III 1899 roku. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie. Pracował w szkole powszechnej w Kartuzach. Był znanym działaczem ZNP i PZZ. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Wybrzeża. Aresztowany przez gestapo, zginął w egzekucji masowej w Lasach Piaśnickich 11 X 1939 roku.

WŁOŚNIEWSKI EDWARD, urodz. 8 VIII 1906 roku w Stanach Zjednoczonych. Seminarium nauczycielskie ukończył w Toruniu w roku 1925. Pracował w szkole powszechnej w Sianowskiej Hucie koło Kartuz. Był działaczem ZNP i PZH. Do WP wstąpił jako ochotnik. Po dostaniu się do niewoli niemieckiej zbiegł. Aresztowany przez „Selbschutz”, został osadzony w Forcie VII w Toruniu w październiku 1939 roku. Zginął w egzekucji w pobliżu Torunia.

ZABOROWSKI ANTONI, urodz. 13 VI 1910 roku. Pracował w szkole powszechnej w Ramlejach koło Kartuz. Po kampanii wrześniowej został aresztowany przez gestapo, przebywał w KL Stutthof i Oranienburgu. Zginął 25 II 1941 roku.

ZABOROWSKI AUGUSTYN, urodz. w 1912 roku. Pracował w szkole powszechnej w Gołzewie. Był działaczem ZNP. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu bitwy w Borach Tucholskich.

VII. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI POWIATU WEJHEROWSKIEGO

BARANOWSKI WŁADYSŁAW, urodz. 3 IV 1916 r. w Leśnym Dworze. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie w roku 1936. Pracował w Krajowych Zakładach Opieki Społecznej w Wejherowie w latach 1937—1939. Po kampanii wrześniowej przebywał w obozie jenieckim do 1940 roku. Po powrocie do domu został aresztowany i wywieziony do KL Mauthausen-Gusen. Zginął 23 III 1941 roku.

BIENKOWSKI JAN, urodz. 6 VIII 1887 r. w Wengajtach na Warmii. Pracował w szkołach powszechnych w latach 1905—1921 w Józefkowie i Kończycach, a w latach 1921—1939 w szkole dla głuchoniemych w Wejherowie. Po kampanii wrześniowej został wywieziony na przymusowe roboty do Prus Wschodnich. Zginął w Jankowie w woj. olsztyńskim 8 III 1943 roku.

BLASZCZAK TADEUSZ, pracował w szkole powszechnej w Kieleńskiej Hucie. Po kampanii wrześniowej został aresztowany i przebywał w więzieniu wejherowskim. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

BORZYSZKOWSKI EDMUND, urodz. w 1904 r. w Łęczycach. Pracował w szkole powszechnej w Kielnie. Po wkroczeniu Niemców został oskarżony o działalność na szkodę III Rzeszy i osadzony w KL Stutthof. Zginął w masowej egzekucji w 1940 roku.

CHYLIŃSKI JAN, urodz. 16 V 1881 r. w Płochocinie. W czasach zaboru pruskiego należał do Towarzystwa Tomasz Zana w Grudziądzu. Po osiedleniu się w Wejherowie zorganizował wśród młodzieży polskiej oddział tego Towarzystwa. W Wejherowie pracował w latach 1908—1939. Działał społecznie w TGS, KSMP, TNSSiW, LOPP, ZHP i wielu innych. Za pracę zawodową i społeczną otrzymał Złoty Krzyż Zasługi. Wojna zastała go w Barłożnie koło Starogardu. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Szpegańskich 14 X 1939 roku.

CIEPLUCH FELIKS, urodz. 12 V 1905 r. w Lubiewie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi. Pracował w szkole powszechnej w miejscowości Bojana. Był

znanym działaczem społecznym. Wojna zastała go w Gdyni. Aresztowany przez gestapo, przebywał w Kamiennej Górze, a następnie przewieziony był do KL Stutthof, skąd został zwolniony, ale na krótko. Ponownie osadzony w KL Stutthof, zginął w egzekucji 22 III 1940 roku.

CZERWONKÓWNA WIKTORIA, urodz. 24 XII 1904 r. w Borysławiu. Seminarium nauczycielskie ukończyła w Krakowie w 1925 roku. Pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Osowej. Była działaczką PZZ i ZNP. Zginęła w Lasach Piaśnickich.

GELES ANTONI, pracował w liceum pedagogicznym w Wejherowie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został zabrany jako zakładnik i przebywał w obozie przejściowym w Gdyni na Grabówku. Oskarżony o działalność na szkodę III Rzeszy, został skazany na karę śmierci. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

GLIŃSKI ALOJZY, urodz. 25 IV 1890 roku. Pracował w szkole powszechnej w Boleszowie. W 1939 roku został aresztowany przez gestapo i wywieziony do KL Dachau. Zginął 13 VIII 1941 roku.

GOZDZIAŁ FRANCISZEK, urodz. w 1911 roku. Pracował w szkole powszechnej w Redzie. Po kampanii wrześniowej został osadzony w więzieniu wejherowskim. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

JACKOWSKI LEON, urodz. 14 IX 1898 roku w Świeciu. Ukończył PIPS w Warszawie w roku 1924. Pracował w Pomorskim Zakładzie Krajowym w Chojnicach, a następnie w Wejherowie do 1 IX 1939 roku. Za pracę zawodową został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi i innymi odznaczeniami. Po kampanii wrześniowej, aresztowany przez gestapo, przebywał w więzieniu wejherowskim. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

KAJZER FRANCISZEK, urodz. 3 XII 1903 r. w Lipuszu-Papierni. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1925. Pracował w szkole powszechnej w Linii. Za wzorową pracę otrzymał Brązowy Medal. Po kampanii wrześniowej został osadzony w więzieniu wejherowskim. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 14 XI 1939 roku.

KARWASZ ALOJZY, urodz. 18 VI 1894 r. w Lipnicy. Seminarium nauczycielskie ukończył w Toruniu w roku 1920. Pracował w szkołach powszechnych w Linii, Orlu i Doniemierzu. Był działaczem TPIW, PZZ i innych. Ukrywał się do 8 XI 1939 roku. Aresztowany przez gestapo, został skazany na karę śmierci. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

KICZKA MAKSYMILIAN, urodz. 24 X 1889 r. w woj. bydgoskim. Seminarium nauczycielskie ukończył w Człuchowie w roku 1914. Pracował w Gdyni. W pierwszych dniach II wojny światowej wyjechał w kierunku Warszawy rowerem. Za Toruniem posterunek niemiecki, rewidując go, znalazł przy nim legitymację PZZ. Został rozstrzelany na miejscu.

KIELAS PAWEŁ, pracował w szkole powszechnej w Przetoczynie. Po kampanii wrześniowej przebywał w więzieniu wejherowskim. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

KOCHAŃSKI WACŁAW, zaginął bez wieści.

KOTOWSKA MARIA ALICJA, urodz. 20 XI 1899 r. w Warszawie. Ukończyła wyższe studia chemiczne na UW. W czasie pierwszej wojny pracowała w szpitalach przyfrontowych, została odznaczona Krzyżem Virtuti Militari. Ostatnio pracowała w Gimnazjum i Liceum im. Królowej Polskiego Morza w Wejherowie. Po wkrocze-

niu Niemców w 1939 r. zginęła w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

KREFT ZYGFRYD, urodz. 21 IV 1915 r. w Wejherowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście w roku 1934. Pracował w szkole powszechnej w Niepoczołowic. Brał udział w kampanii wrześniowej, walczył w obronie Warszawy. Poległ na polu walki pod Lublinem 20 IX 1939 roku.

KWIDZYŃSKI EMILIAN, pracował w szkole powszechnej w Szemudzie. Po wkroczeniu Niemców na tereny polskie został aresztowany, przebywał w więzieniu wejherowskim. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich w listopadzie 1939 roku.

LEWINSKI STEFAN, urodz. 18 VII 1898 r. w Sopocie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Toruniu. Pracował w szkole powszechnej w Robakowie. Brał udział w kampanii wrześniowej, walczył w Baonie Morskim, awansował na kapitana. Poległ na polu bitwy w obronie Gdyni 9 IX 1939 roku.

LOEPER ALFRED, urodz. 14 VI 1912 r. w Koleczkowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie. Pracował w szkole powszechnej w Kręplicach. Brał udział w kampanii wrześniowej i dostał się do niewoli. Żeby wydostać się z obozu jenieckiego, zgłosił się jako ochotnik do wojska niemieckiego. Zwolniony z obozu, powrócił do domu i działał w ruchu oporu w oddziale partyzanckim. Brał udział w licznych walkach z okupantem. Zginął bohaterską śmiercią na polu bitwy 4 III 1944 roku.

MĄCIEJEWSKI JAN SZYMON, urodz. 18 II 1900 r., w Kowalewie. Liceum pedagogiczne ukończył w Toruniu w roku 1919, a następnie uzyskał dyplom PIPS w Warszawie 1 VI 1924 roku. Pracował w szkołach dla głuchoniemych w Toruniu, Kosakowie i Wejherowie. Za wzorową pracę zawodową i społeczną został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi. Po wkroczeniu wojsk niemieckich, zabrany jako zakładnik, zginął w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

KS. MAŁACHOWSKI PAWEŁ, urodz. 7 VI 1906 r. w Kościerzynie. Seminarium duchowne ukończył w Pelplinie. Pracował w liceum pedagogicznym w Wejherowie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich, wywieziony do Skarszew, zginął w egzekucji 4 X 1939 roku.

MATUSZEWSKA PELAGIA, urodz. 22 I 1905 r. w Inowrocławiu. Seminarium nauczycielskie ukończyła w rodzinnym mieście 8 VI 1925 roku. Pracowała w szkole powszechnej w Wejherowie. Po kampanii wrześniowej przebywała na terenie Generalnej Guberni. W 1943 r. przyjechała do Wejherowa w odwiedziny, gdzie została aresztowana przez gestapo i odstawiona do Generalnej Guberni. Sąd skazał ją na karę śmierci. Zginęła w masowej egzekucji w Radomiu 15 X 1943 roku.

MIOTK JOZEF, pracował w szkole powszechnej w Kieleńskiej Hucie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu bitwy w 1939 roku.

NACZK TEOFIL, urodz. w 1900 r., był rodowitym Kaszubem. Pracował jako woźny w gimnazjum, należał do PZZ. Sprzeciwiał się zdecydowanie poczynaniom hitlerowców w Wejherowie i okolicy. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został aresztowany i zginął wśród pierwszych zamordowanych w egzekucji w Lasach Piaśnickich w 1939 roku.

KS. NIKLEWSKI FELIKS, urodz. 30 VIII 1888 r. w Piasecznie. Gimnazjum ukończył w Gniewie, seminarium duchowne w Pelplinie w roku 1914. W latach 1933—1939 pracował jako dyrektor Wojewódzkiego Zakładu Wychowawczego w Wejherowie. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich w 1939 roku.

NOWAK ANDRZEJ, lat 59, pracował w gimnazjum i liceum w Wejherowie. Po kampanii wrześniowej wyjechał do Warszawy. Zginął bez wieści w 1939 roku.

PANKÓWNA KAZIMIERA, urodz. 28 II 1896 r. w Wejherowie. Pracowała w seminarium nauczycielskim. Po wkroczeniu wojsk niemieckich przebywała w więzieniu wejherowskim. Zginęła w egzekucji masowej 11 XI 1939 roku.

PANKÓWNA STANISŁAWA, urodz. 14 XI 1894 r. w Wejherowie. Pracowała w seminarium nauczycielskim. Po wkroczeniu Niemców przebywała w więzieniu wejherowskim. Zginęła w egzekucji masowej w Lasach Piańskich 11 XI 1939 roku.

PARZYCH KONSTANTY, lat około 40, pochodził z Estonii. Pracował w gimnazjum w Wejherowie, prowadził modelarnię lotniczą, zainstalował krótkofalówkę, i to było powodem, iż Niemcy uznali go za niebezpiecznego dla III Rzeszy. Zginął w egzekucji w Lasach Piańskich 11 XI 1939 roku.

POĆWIERDOWSKI FELIKS, urodz. w 1903 roku. Uczył w szkole powszechnej w Chwaszczynie. Po wkroczeniu Niemców, zabrany jako zakładnik, przebywał w Gdyni. Odstawiony do KL Stutthof, a w 1940 r. do Mauthausen-Gusen, zginął w maju 1942 roku.

ROGOWSKI PAWEŁ, urodz. w 1889 roku. Pracował w szkole powszechnej w Górze Pomorskiej. Po kampanii wrześniowej ukrywał się. Schwytany przez gestapo w 1940 roku, został wywieziony do KL Stutthof. Oskarżony o należenie do organizacji „Gryf Pomorski”, zginął 24 II 1942 roku.

RUCHNIEWICZ RUDOLF, pracował w szkole powszechnej w Chwarznie. Po kampanii wrześniowej został aresztowany przez gestapo i oskarżony o działalność przeciwko III Rzeszy. Osadzony w KL Stutthof, zginął bez wieści.

SABAT WOJCIECH, urodz. w 1901 roku, w byłej Małopolsce; ukończył tam seminarium nauczycielskie w 1932 roku. Pracował w Gdyni i Rumli-Zagórze. Był wybitnym działaczem ZHP, organizatorem i komendantem hufca ZHP w Zagórze. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Wybrzeża. W dn. 17 IX 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej w Gdyni. Został wywieziony do Prenzlau, a po dwóch latach do Oflagu II-A Kazerne Neu Brandenburg, skąd został formalnie zwolniony. Po powrocie do rodziny aresztowano go za rzekome prześladowanie Niemców i skazano na 3 lata ciężkiego więzienia w Koronowie. W roku 1942 zmarł lub został zamordowany.

STOPA JÓZEF, pracował w szkole powszechnej w Rumli. Zginął bez wieści.

KS. SZMELTER HENRYK, pracował w gimnazjum w Wejherowie. Po kampanii wrześniowej został rozstrzelany przez hitlerowców.

SZYMANSKI WALERIAN, urodz. w 1905 r., w Tczewie. Pracował w szkole ćwiczeń przy liceum pedagogicznym w Wejherowie. Brał udział w kampanii wrześniowej; poległ w obronie Wejherowa we wrześniu 1939 roku.

TESSAR ALFONS, pracował w szkole powszechnej w Gowinie. Został zamordowany przez gestapowców w czasie przesłuchania.

TYSZKOWSKI WILHELM JAN, urodz. 25 VI 1878 r. w Raju koło Brzeżan. Ukończył studia wyższe we Lwowie i Wiedniu. Pracował w Liceum i Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Wejherowie. Po wkroczeniu wojsk niemieckich w 1939 roku, zabrany jako zakładnik, zginął w egzekucji w Lasach Piańskich.

URBAŃSKI JÓZEF, pracował w liceum pedagogicznym w Wejherowie. Zginął w masowej egzekucji w Lasach Piańskich.

URBAŃSKI JÓZEF, urodz. 24 XI 1897 r. w Mlewie koło Wąbrzeźna. Pracował w seminarium nauczycielskim i gimnazjum w Wejherowie. Po wkroczeniu Niemców zabrany został jako zakładnik. Zginął w egzekucji masowej w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

WANDYCZ WIKTOR, instruktor oświaty dorosłych w Wejherowie. Zginął.

KS. WĘGLEWSKI ANTONI, urodz. 29 I 1908 r. w Nowym Mieście. Studia teologiczne ukończył w seminarium duchownym w Pelplinie w latach 1918—1920. Pracował w Toruniu, Szywnońcu koło Grudziądza, ostatnio w gimnazjum w Wejherowie. Wojna zastała go w Kościerzynie. Według relacji świadków zginął w egzekucji w lasach koło Skarszew.

WOJDYLAK JÓZEF, pracował w szkole powszechnej w Białej Rzece. Zginął.

ZIEMKIEWICZ HENRYK, pracował w szkole powszechnej w Białej Rzece. Został wywieziony do KL Mauthausen-Gusen; zginął bez wieści.

VIII. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI POWIATU PUCKIEGO

BIELAWSKI AUGUSTYN, seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w 1924 roku. Pracował w szkole powszechnej w Łętowicach w gm. Krokowo. Po kampanii wrześniowej został osadzony w więzieniu w Wejherowie. Po przesłuchaniach przez gestapo zginął w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich w 1939 roku.

CZAPIEWSKI WIKTOR, urodz. 27 VI 1893 r. w Łęgu. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1914. Pracował w szkołach powszechnych w Kuźnicy i Kamieniu. Brał udział w pracach społecznych w PZZ i KR, prowadził wzorowo pasiekę. Po wkroczeniu Niemców został oskarżony o działalność przeciwko III Rzeszy przez Manke i Weisa (miejscowi Niemcy). Aresztowany przez gestapo, po przesłuchaniu zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich w 1939 roku.

DUSZYŃSKI JAN EDMUND, urodz. 15 II 1900 r. w Zelgoszczy. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1923. Pracował w szkołach powszechnych w Dębogórze i Leśniewle. Brał udział w organizacjach społecznych: PZZ, ZNP, KSMP. Po kampanii wrześniowej ukrywał się. Schwytyany przez gestapo 5 XI 1939 r., zginął w masowej egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

GREŃDA JAN, pracował w szkole powszechnej w Starzynie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Dostał się do obozu jenieckiego w ZSRR, skąd przekazano go do dyspozycji wojsk niemieckich. Wrócił do Starzyna, a po 2 tygodniach został aresztowany przez gestapo. Przebywał w więzieniu wejherowskim. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

GORA PAWEŁ, urodz. 21 V 1905 r. w Zalewie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu. Pracował w szkołach powszechnych w Obłozu i Mrzeżynie. Był organizatorem KR, świetlicy, zespołu teatralnego, zajmował się elektryfikacją wsi, organizował dożynki. Za pracę zawodową i społeczną został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi. Po kampanii wrześniowej ukrywał się. Schwytyany przez gestapo 19 XII 1939 r., przebywał w więzieniu wejherowskim, a następnie w KL Neufahrwasser, Stutthof, Sachsenhausen i Bauthausen-Gusen. Zginął 19 VIII 1940 roku.

KIEDROWICZ WACŁAW, urodz. 3 III 1905 r. w Leśnie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w 1924 roku. Pracował w szkołach powszechnych w Sławutówku i Mostach, należał do organizacji społecznych: PZZ, TPIW, zorganizował chór młodzieżowy. Po kampanii wrześniowej ukrywał się przed Niemcami. Schwytyany przez gestapo 20 XI 1939 r., został osadzony w KL Stutthof i tam zginął.

KOSZALEK JAN, urodz. 3 III 1896 r. w Nowej Wsi. Ukończył 6 klas gimnazjum i roczny kurs nauczycielski w Toruniu. Pracował w szkołach powszechnych w Oblużu, Wielkim Kacku i Pierwoszynie. Należał do PZZ, TPIW, KR. Pisał artykuły i wiersze. Po kampanii wrześniowej w 1939 r. został aresztowany przez gestapo. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 14 XI 1939 roku.

KUPFERSCHMIDT BRUNON, urodz. 24 III 1903 r. w Kawierowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie w roku 1924. Pracował w szkole powszechnej w Zellstrzewie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Dostał się do niewoli niemieckiej. Zwolniony jako podoficer, wrócił do domu. Zatrzymany przez gestapo, zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

LORKOWSKI MIECZYSLAW, urodz. w pow. świeckim. Przed pierwszą wojną światową był organistą w Mechowej. Po zakończeniu wojny został wybrany na wójta, a następnie rozpoczął pracę nauczycielską. Jako eksternista zdał egzamin kwalifikacyjny. Za pracę zawodową i społeczną otrzymał Srebrny Krzyż Zasługi. Po wkroczeniu wojsk niemieckich został zamknięty w więzieniu wejherowskim. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich w 1939 roku.

MIOTK KLEMENS, urodz. 23 XI 1910 r. w Dębogórze. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie. Pracował w szkołach powszechnych w Bydgoszczy i Starzynie koło Pucka. Brał udział w kampanii wrześniowej. W czasie walk o Wybrzeże został ciężko ranny w szyję. Przebywał w szpitalu w Gdyni i Templinie. Po zwolnieniu ze szpitala przebywał w Polczynie. Został aresztowany, osadzony w KL Stutthof, następnie przetransportowany do Mauthausen-Gusen, a w końcu do Dachau (nr obozowy 15140). Zamordowano go 29 V 1942 roku.

MOCEK WITOLD, urodz. 26 IV 1911 r. w Zbąszyniu w woj. poznańskim. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wolsztynie w roku 1930. Pracował w szkole powszechnej w Giszowcu, Skarszewie i Tupadłach. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu bitwy w walkach o Gdynię 13 IX 1939 roku.

ORNAS FRANCISZEK, urodz. w 1910 roku w Rajkowach koło Pelplina. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie. Pracował w szkołach powszechnych w Wielkim Kacku i Jastarni. Brał udział w kampanii wrześniowej. Dostał się do niewoli niemieckiej. Wkrótce został zwolniony i wrócił do domu, ale go aresztowano i osadzono w KL Stutthof. Po czterech miesiącach tortur w obozie zginął 16 I 1940 roku.

PAWŁOCKI JAN, urodz. 19 VI 1901 r. w Karsinie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1925. Pracował w szkole powszechnej w Świecinie. Za wzorową pracę otrzymał Brązowy Medal. Należał do PZZ, Koła Pszczelarzy i innych organizacji. Po kampanii wrześniowej został uwięziony w Wejherowie. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 11 XI 1939 roku.

PERSCHEKE EDMUND, urodz. 21 X 1898 r. w Jastarni. Pracował w szkole powszechnej w Cebłowie koło Pucka, a następnie w Góralach w woj. toruńskim. Po kampanii wrześniowej przebywał w przejściowym obozie w Grudziądzu do kwietnia 1940 roku. Z kolei przebywał w więzieniu w Bydgoszczy, w czerwcu — w Mauthausen-Gusen. W grudniu 1940 roku został zamordowany.

ROBACZYK STANISŁAW, urodz. w 1915 r. w Krotoszynie. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście. Pracował w szkole powszechnej w Pucku. Wakacje w 1939 r. spędził we Francji (wysłany przez ZHP). Na wiadomość o wybuchu wojny przyjechał do Polski. Brał udział w kampanii wrześniowej. Internowany, przebywał w obozie w Kozielsku. Brak danych o jego dalszym losie.

ŚLAWIŃSKI JAN, urodz. 27 VI 1909 r. w Czermnie woj. wrocławskie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wymyślinie oraz WKN w Warszawie. Pracował w szkołach powszechnych w Jastarni i Pucku. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Wybrzeża. Poległ na polu bitwy we wrześniu 1939 roku.

ŚLAWIŃSKA TEODORA, urodz. 13 II 1913 r. w Świecie nad Wisłą. Seminarium nauczycielskie ukończyła w Toruniu w roku 1932. Pracowała w szkole powszechnej w Pucku. Po kampanii wrześniowej została aresztowana i zginęła w egzekucji w Lasach Piaśnickich.

SŁOWIK PAWEŁ, urodz. 25 XI 1907 r. w Wysinie w woj. gdańskim. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1926. Pracował w szkołach powszechnych w Dalwinie i Kosakowie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich.

SOCHA ALOJZY, pracował w szkołach powszechnych w Pucku i Polchowiu do 1 IX 1939 roku. Po wkroczeniu wojsk niemieckich schronił się u krewnych w Gdyni-Orłowie. Był organizatorem ruchu oporu pod nazwą „Biały Orzeł Zachód”. Do grupy tej należeli: poseł J. Kwiatkowski, sędzia J. Pobłocki i inni działacze gdyniacy. Gestapo wpadło na trop tej organizacji, wiele osób zostało aresztowanych, a wśród nich A. Socha. Zamknięty w więzieniu gdańskim, został zamordowany lub odebrał sobie życie.

SZCZEPANIAK FRANCISZEK, urodz. 8 X 1911 r. w Sieciechowie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Lubawie. Pracował w szkole powszechnej w Pucku. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ na polu bitwy w obronie Wybrzeża w Koszku 18 IX 1939 roku.

SZEL-BRACIKOWSKI KONRAD, urodz. 10 IV 1904 r. w Czarnej Wodzie, w woj. gdańskim. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu w roku 1922. Pracował w szkole powszechnej w Ostrowie. Brał udział w kampanii wrześniowej w 1939 roku. Z niewoli niemieckiej został po roku zwolniony. Przebywał w Generalnej Guberni, ale tu został aresztowany i skazany na karę śmierci. Wyrok wykonano w miejscowości Magdalenka, gm. Nowo-Iwiczna, 28 V 1942 roku.

WISNIEWSKI AUGUSTYN, urodz. 3 IV 1901 r. w Byszewie koło Kartuz. Pracował w szkołach powszechnych w Werblinie i Polczynie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Zginął w egzekucji w Lasach Piaśnickich 3 XI 1939 roku.

IX. NAUCZYCIELE I DZIAŁACZE OŚWIATOWI GDYNI

BABIŃSKI ALFRED, nauczyciel gimnazjum ogólnokształcącego w Gdyni. Został rozstrzelany w Piaśnicy w 1942 roku.

BIEŁSKI KAZIMIERZ, nauczyciel Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni. Zginął w latach okupacji hitlerowskiej.

BLAJER JERZY, urodz. w 1885 r., nauczyciel Prywatnego Gimnazjum O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Aresztowany podstępnie na konferencji szkolnej, został rozstrzelany w egzekucji w Piaśnicy.

BOROWSKI JAN, urodz. w 1910 r., nauczyciel Prywatnego Gimnazjum O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Został podstępnie wezwany przez władze oświatowe niemieckie na konferencję szkolną, gdzie go gestapo aresztowało. Zginął w egzekucji w Piaśnicy.

BORYSIAK JAN, urodz. w 1914 r., wychowawca w Prywatnym Gimnazjum O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Został aresztowany przez gestapo na konferencji szkolnej, zorganizowanej przez niemieckie władze oświatowe, i rozstrzelany w egzekucji w Piaśnicy.

BRAUER JÓZEF, urodz. w 1904 r. we wsi Stobno, pow. tucholski. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi w roku 1926. Pracował w szkołach powszechnych w Stężycy i Gdyni w latach 1926—1930. Po zajęciu Gdyni przez wojska niemieckie został aresztowany 15 IX 1939 r. przez miejscowe gestapo i zamordowany 18 IX 1939 roku.

CYŁKOWSKI LUCJAN, urodz. 22 V 1907 r. we wsi Zimne Zdroje w pow. starogardzkim. Seminarium nauczycielskie ukończył w Kościerzynie w roku 1927. Pracował w szkołach powszechnych w Pucku i w Gdyni w latach 1927—1939. Był znanym działaczem ZHP w stopniu haremistrza. W latach okupacji organizował Szare Szeregi, współpracował z AK, tajną organizacją wojskową „Gryf Kaszubski”, a następnie „Gryf Pomorski”. Został aresztowany i zamordowany w KL Stutthof w 1944 roku. Po zakończeniu II wojny światowej jego imię nadano jednej z ulic w Gdyni-Orłowie oraz szkole podstawowej w Kucku.

CYWIŃSKI BOLESŁAW, urodz. 11 X 1912 r. we wsi Rusieck, pow. Łask. Seminarium nauczycielskie ukończył w Rawiczu w roku 1932. Pracował w szkołach powszechnych w Poznaniu, Dębogórze i Gdyni w latach 1932—1939. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Wybrzeża. Przebywał w obozie jenieckim w Bonn nad Renem. Ostatni jego list był pisany z KL Sabgerhausen, po czym wszelki ślad po nim zaginął. Prawdopodobnie zginął w tym obozie w roku 1944.

DAKOWICZ JÓZEF, według danych OKBZH zginął prawdopodobnie w KL Dachau.

DLUSKI STANISŁAW, dyrektor Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni. Według zapisków tej szkoły zginął w 1941 roku.

EFFENBERG LEON, urodz. 24 VI 1913 r. w Poznaniu. Seminarium nauczycielskie ukończył w rodzinnym mieście w roku 1937. Był nauczycielem w szkołach powszechnych w Gdyni w latach 1937—1939. Po zajęciu Gdyni przez wojska niemieckie pracował jako robotnik kolejowy w Tezewie. Oskarżony o działalność w ruchu oporu, został osadzony w KL Stutthof. Nie mamy danych o dalszych jego losach, prawdopodobnie został zamordowany w tym obozie.

GŁOWA CZESŁAW, urodz. w 1909 r., nauczyciel Prywatnego Gimnazjum O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Wezwany podstępnie na konferencję oświatową przez władze szkolne niemieckie, został aresztowany przez gestapo i rozstrzelany w egzekucji w Piaśnicy.

IZDEBSKI TADEUSZ, nauczyciel Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni; poległ w czasie powstania warszawskiego.

JAMROSIK JÓZEF, nauczyciel szkoły powszechnej w Gdyni. Brał udział w kampanii wrześniowej. Przebywał w obozie jenieckim na terenie Niemiec. Wracając z niewoli do kraju w 1945 r., zginął w nieznanych okolicznościach.

KALINOWSKI BRONISŁAW, nauczyciel szkół powszechnych w Gdyni. Działacz ZNP i PZZ. We wrześniu 1939 r. został osadzony w KL Stutthof. W 1940 r. przewieziono go do KL Mauthausen-Gusen. Zginął w roku 1940.

KONOPKA KAZIMIERZ, wychowawca w Państwowej Szkole Morskiej w Gdyni. Zamordowany w egzekucji masowej w Piaśnicy w 1939 roku.

KONWECKI JAN, urodz. w 1893 r., dyrektor Prywatnej Szkoły O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Wezwany na konferencję przez niemieckie władze oświatowe,

KOPEC KAROL, urodz. 5 VIII 1889 r. w Łazach, pow. Bochnia. Seminarium nauczycielskie ukończył w 1926 r., a studia geograficzne na uniwersytecie lwowskim. Pracował jako nauczyciel w szkołach powszechnych w Małopolsce, następnie w szkołach ćwiczeń i seminariach nauczycielskich w Wielkopolsce. W 1933 r. był przeniesiony służbowo na stanowisko inspektora szkolnego w Wejherowie, a w 1936 w Gdyni. Za wzorową pracę odznaczono go Złotym Krzyżem Zasługi 11 XI 1938 roku. Aresztowany został we wrześniu 1939 r. przez gestapo razem z nauczycielami Gdyni i Wejherowa. Zginął w masowej egzekucji w Piaśnicy 11 XI 1939 roku.

KOSKO STANISŁAW, urodz. 13 XI 1898 r. we wsi Wojciechowice, pow. Ostrołęka. Gimnazjum ukończył w Kijowie w roku 1919. W 1920 r. wstąpił do marynarki wojennej, następnie ukończył szkołę morską w Tczewie. Pływał na statku ORP „Gdynia”. Następnie został inspektorem i dyrektorem PSM w Gdyni. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Wybrzeża. Ciężko ranny, zmarł 8 IX 1939 r. w szpitalu gdyńskim.

KOSSAKOWSKI HENRYK, nauczyciel PSM w Gdyni oraz Gimnazjum Prywatnego O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Aresztowany przez gestapo we wrześniu 1939 r., został osadzony w więzieniu gdyńskim, następnie w KL Stutthof i rozstrzelany w egzekucji.

KRZYŻAK AGNIESZKA, urodz. 10 XII 1907 r. w Westfalii, Liceum im. Dąbrówki ukończyła w Poznaniu w roku 1929. Jako nauczycielka szkół powszechnych pracowała w Szemudzie, Wejherowie i w Gdyni. W okresie okupacji zginęła we Lwowie w czasie nalotu.

LITWIN ROMAN, nauczyciel gimnazjum Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, działacz ZHP. Brał udział w kampanii wrześniowej. Poległ jako lotnik w obronie Warszawy we wrześniu 1939 roku.

ŁADA ZYGMUNT, wychowawca PSM w Gdyni. Po wybuchu II wojny światowej pływał na statku „Puławski”. Zginął w 1942 roku.

ŁACZEWNY TOMASZ, urodz. 9 XII 1914 r. we wsi Wronów, pow. Krotoszyn. Seminarium nauczycielskie ukończył w Koźminie w roku 1934. Pracował jako nauczyciel w Gdyni. Brał udział w kampanii wrześniowej. Przebywał w obozie w Kozielsku. Rodzina otrzymała od niego tylko jedną kartkę. Ślad po nim zaginął.

MERESZ ALEKSANDER, nauczyciel PSM w Gdyni. Zginął prawdopodobnie w KL Dachau.

MIGOCKI MARCELI, urodz. 16 I 1902 r. we wsi Barszczowice, woj. Lwów. Pracował jako kierownik szkoły powszechnej w Gdyni. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Wybrzeża. Został osadzony w obozie jenieckim. W 1941 r. uciekł do Warszawy, należał do AK, brał udział w tajnym nauczaniu, walczył w powstaniu warszawskim. Po upadku powstania został wywieziony do KL Mauthausen-Gusen. Zginął 8 I 1945 roku.

NAŁĘCZ MARIA, urodz. w 1904 r. w woj. bydgoskim. Seminarium nauczycielskie i WKN ukończyła w Toruniu w 1932 roku. Pracowała jako nauczycielka w szkołach powszechnych w Gdyni w latach 1932—1939. W okresie okupacji brała udział w ruchu oporu. Osadzona w KL Ravensbrück, otrzymała numer 3077. Wypuszczona z obozu w 1942 r., wróciła do brata, który był leśniczym w Borach Tucholskich, i nadal działała w ruchu oporu. Ponownie została aresztowana i osadzona w KL Buchenwald, gdzie ją zamordowano.

NIEMIEC JÓZEF, urodz. w 1878 roku. Był nauczycielem gimnazjalnym, a później dyrektorem szkół średnich w Gdyni. Po zajęciu Gdyni przez Niemców wyjechał do Limanowej i tam pracował w tajnym nauczaniu w kompletach gimnazjalnych.

Należał do AK. Aresztowany przez gestapo w maju 1944 r., został rozstrzelany w Rdzlorstwie pod Nowym Sączem.

NIKLEWICZ FRANCISZEK, nauczyciel szkoły powszechnej w Brodnicy, a od 1929 r. kierownik szkoły powszechnej w Wielkim Kacku. Aresztowany jesienią 1939 r. przez gestapo, zginął bez wieści.

NOWAK STANISŁAW, nauczyciel szkoły powszechnej w Gdyni. Po wojnie wrócił do Gdyni, gdzie zginął w nieznanych okolicznościach.

ORNAS FRANCISZEK, urodz. 15 IX 1910 r. we wsi Rajków, pow. Tczew. Seminarium nauczycielskie ukończył w Wejherowie w roku 1930. Jako nauczyciel pracował w szkole powszechnej w Wielkim Kacku do roku 1939. Brał udział w kampanii wrześniowej jako porucznik rezerwy II Baonu Strzelców Morskich na Kępie Oksywskiej. Został ranny i wywieziony do obozu jenieckiego w Prenzlau. W 1940 r., zwolniony z obozu jenieckiego, przyjechał do rodziny, ale wkrótce został osadzony w KL Stutthof i tam zginął w czerwcu 1940 roku. Przed II wojną światową został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, a po wojnie (pośmiertnie) Krzyżem Virtuti Militari.

PAUL ANTONI, urodz. w 1910 r. w pow. Gostyń. Seminarium nauczycielskie ukończył w roku 1933. Pracował jako nauczyciel szkół powszechnych w Gdyni do roku 1939. Brał udział w kampanii wrześniowej jako porucznik rezerwy. W latach 1939—1945 przebywał w obozach jenieckich: Prenzlau, Neubrandenburg, Grossborn i Sandpostal. Po wyzwoleniu zginął w wypadku samochodowym w Hanoverze.

PIASECKA JADWIGA, nauczycielka szkoły powszechnej w Gdyni. Wojna zastała ją we Lwowie. Zginęła w 1942 lub 1943 roku.

POCWIARDOWSKI FRANCISZEK, urodz. 4 IV 1901 roku we wsi Pinczyn, pow. Starogard. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi w roku 1924, a następnie WKN w Toruniu. Pracował jako nauczyciel w szkołach powszechnych w Jastarni, w Dematówku, a jako kierownik szkoły powszechnej w Gdyni. Był działaczem ZNP i PZZ. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Helu. W latach 1939—1940 przebywał w obozie jenieckim w Prenzlau. Zmarł na tyfus 8 II 1940 roku.

RAATZ MICHAŁ, urodz. 11 IX 1909 r. w Gostyczynie, pow. Tuchola. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi w roku 1933. Pracował jako nauczyciel szkół powszechnych w Gdyni, w Chwarznie i w Zapleniu. Był członkiem PZZ. Brał udział w kampanii wrześniowej w Armii „Pomorze”. Przebywał w obozie jenieckim w Woldenbergu. Zwolniony z obozu, wrócił do Chojnic. Aresztowany przez gestapo, zginął prawdopodobnie w masowej egzekucji w Piaśnicy.

ROGOS WOJCIECH, urodz. 24 IX 1907 r. we wsi Poręba, pow. Iłża. Seminarium nauczycielskie ukończył w Grudziądzu. Pracował jako nauczyciel języka polskiego szkół powszechnych w Pucku, Gdyni-Orłowie. Ukończył WKN w Warszawie w roku 1938. Był znanym działaczem ZHP. Brał udział w kampanii wrześniowej. W dn. 10 X 1939 r. został rozstrzelany przez Niemców. Grób jego znajduje się w Iłży.

RUTKOWIAK WOJCIECH, urodz. w 1907 r. w Krobi. Seminarium nauczycielskie ukończył w Lesznie. Pracował w szkole powszechnej w Gdyni. Brał udział w kampanii wrześniowej w obronie Gdyni. W latach 1939—1945 przebywał w obozach jenieckich w Prenzlau i Neubrandenburg. Zmarł po wyzwoleniu w Lubee w 1945 roku.

SIMON KAZIMIERZ, nauczyciel szkoły powszechnej w Gdyni. Poległ w kampanii wrześniowej w 1939 roku.

SOBACKI MARIAN, urodz. 11 I 1902 r. we wsi Sucha, pow. Świecie. Seminarium nauczycielskie ukończył w Tucholi w roku 1923. Pracował jako kierownik szkół

powszechnych w Owczarach, Wielkiej Wsi i jako nauczyciel w Gdyni. Był działaczem TPIW i PZZ. W latach okupacji został aresztowany i wywieziony do KL Mauthausen-Gusen, gdzie zginął w sierpniu 1941 roku.

SOKOŁOWSKI MIECZYSLAW, nauczyciel Gimnazjum Kupieckiego w Gdyni. Brał udział w kampanii wrzeźniowej. Poległ w obronie Wybrzeża we wrześniu 1939 roku.

SUCHY KAROL, urodz. w 1908 r., nauczyciel Gimnazjum Prywatnego O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Wezwany podstępnie przez niemieckie władze oświatowe na konferencję szkolną, został aresztowany przez gestapo i zginął w egzekucji w Piaśnicy.

SZCZEPAŃSKI LUDWIK, nauczyciel Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni w latach 1920—1939. Zginął bez wieści.

SZULC ALEKSANDER, dyrektor Szkoły Handlu Morskiego w Gdyni. W 1939 r. został aresztowany przez gestapo jako zakładnik i zginął w egzekucji w Piaśnicy w 1939 roku.

WOJCZYŃSKI WŁADYSŁAW, urodz. 8 VI 1908 r. w Reszkowie, pow. Czerlin. Pracował jako nauczyciel w szkołach powszechnych w Gościeninie i w Gdyni. Brał udział w kampanii wrzeźniowej. Poległ w Dębogórze w obronie Wybrzeża.

ZACHARSKI STANISŁAW, urodz. w 1902 roku. Był nauczycielem fizyki i chemii w Gdyni. Wysłędzony został przez Niemców w 1939 r. do Warszawy, a po powstaniu warszawskim osadzony w KL Oświęcim, gdzie zginął w 1944 roku.

ZALEWSKI TADEUSZ, dyrektor Szkoły Przemysłowej w Gdyni. Zginął bez wieści.

ZĄBEK EDMUND, urodz. w 1902 r., nauczyciel Prywatnego Gimnazjum O.O. Jezuitów w Gdyni-Orłowie. Został podstępnie wezwany przez niemieckie władze oświatowe na konferencję szkolną i aresztowany przez gestapo. Zginął w egzekucji w Piaśnicy.

